

150 lat

stowarzyszenia leśników polskich

w Wielkopolsce: 1866–2016

Materiały konferencji jubileuszowej
Bazar Poznański, 19 grudnia 2016 r.

150 lat

stowarzyszenia leśników polskich w Wielkopolsce: 1866–2016

Materiały konferencji jubileuszowej
Bazar Poznański, 19 grudnia 2016 r.

pod redakcją
prof. dr. hab. Władysława Chałupki

Poznań 2016

Korekta: Magdalena Napierała

Projekt okładki: Ireneusz Woliński

© Copyright by Oddział Wielkopolski
Polskiego Towarzystwa Leśnego

Wydano przy wsparciu Lasów Państwowych

ISBN 978-83-7272-317-8

Oficyna Wydawnicza G&P
GOŚCIAŃSKI & PRĘTNICKI

ul. Strzeszyńska 269a
60-479 Poznań
www.gmp.poznan.pl

Spis treści

Miejsce i rola Polskiego Towarzystwa Leśnego na tle działalności przyrodniczych towarzystw naukowych	7
<i>Prof. dr hab. Andrzej Grzywacz</i>	
Wybrane karty z działalności organizacyjnej polskich leśników w Wielkopolsce w latach 1866–1939	25
<i>Władysław Chałupka</i>	
Oddział Wielkopolski Polskiego Towarzystwa Leśnego w latach 1945–2016	49
<i>Jerzy Flisykowski</i>	
Pro bono silvae – bieżąca działalność Oddziału Wielkopolskiego Polskiego Towarzystwa Leśnego	67
<i>Wojciech Kowalkowski</i>	
Związki Oddziału Wielkopolskiego Polskiego Towarzystwa Leśnego ze studenckim Kołem Naukowym Leśników w Poznaniu.....	81
<i>Jarosław Szaban</i>	

Miejsce i rola Polskiego Towarzystwa Leśnego na tle działalności przyrodniczych towarzystw naukowych

Prof. dr hab. Andrzej Grzywacz

Przewodniczący ZG PTL

Wydział Leśny SGGW w Warszawie

e-mail: andrzej_grzywacz@sggw.pl

Okresem narodzin i dynamicznego rozwoju towarzystw naukowych na ziemiach etnicznie polskich był początek XIX wieku, chociaż także wcześniej były próby tworzenia tego typu zrzeszeń i towarzystw społecznych. Powstające towarzystwa miały charakter instytucji naukowych. Wobec braku lub niedorozwoju polskich wyższych uczelni i innych instytucji naukowo-badawczych, powstające i działające w okresie zaborów towarzystwa naukowe stały się najważniejszymi instytucjami naukowymi na ziemiach polskich, spełniającymi funkcję promotorów życia naukowego i kształtowania się środowiska ludzi zajmujących się zawodowo badaniami lub przyjaciół nauk. Bardzo ważnym zadaniem polskich towarzystw naukowych w okresie zaborów było przeciwstawianie się wynarodawiającym akcjom państw zaborczych (Rosji, Prus i Austro-Węgier) oraz ochrona kultury narodowej, której rozwój był tłumiony. Zadania naukowe, patriotyczne, kulturalne, upowszechnieniowe wykraczały poza zadania, które spełniały wówczas typowe towarzystwa naukowe w krajach europejskich. Szczególna doniosłość społeczna polskich towarzystw naukowych miała jeszcze jeden swoisty aspekt. Wobec braku mecenatu państwa opierały one swoją działalność na zbiorowym mecenacie świątłych warstw polskiego społeczeństwa i samopomocy kształtujących się wówczas polskich środowisk naukowych, inteligentkich i zawodowych. Wiele towarzystw naukowych, zarówno dawniej, jak i obecnie, nie prowadzi samodzielnie badań, ale

popiera naukę poprzez stwarzanie warunków do jej rozwoju, dyskusje naukowe, organizowanie spotkań, konferencji, wycieczek i odczytów, prowadzenie bibliotek i zbiorów specjalnych, publikowanie i upowszechnianie wyników badań, wydawanie czasopism naukowych, reprezentowanie interesów grup naukowych i zawodowych wobec władz i opinii publicznej (Sordylowa, Krajewska-Tartakowska 2004).

Stosunkowo największą autonomię miały tereny zaanektowane przez monarchię Habsburgów, określane mianem Galicji. Dlatego nieprzypadkowo na tym terenie powstały najstarsze, działające obecnie polskie towarzystwa przyrodnicze. We Lwowie powstało Polskie Towarzystwo Przyrodników im. Kopernika (1875), Galicyjskie (Polskie) Towarzystwo Leśne (1882) oraz Towarzystwo Ogrodnicze w Krakowie (1893).

Trudna sytuacja polityczna na początku XX wieku, wybuch I wojny światowej zdecydowały, że nie zdynamiczował się społeczny ruch naukowy, nie powstały w Galicji dalsze towarzystwa o charakterze przyrodniczym, nadal nie było polskich towarzystw ściśle naukowych w zaborze rosyjskim i pruskim. Dopiero po odzyskaniu niepodległości, jako pierwsze w tym okresie, powstało Polskie Towarzystwo Geograficzne (1918), a następnie Polskie Towarzystwo Geologiczne (1921), Polskie Towarzystwo Botaniczne (1922), Polskie Towarzystwo Zootechniczne (1922), Polskie Towarzystwo Antropologiczne (1925) i Polskie Towarzystwo Mikrobiologów (1927). Pod koniec XX-lecia międzywojennego zawiązano Polskie Towarzystwo Gleboznawcze (1937) i Polskie Towarzystwo Zoologiczne (1937).

Towarzystwa powstałe pod zaborem austriackim, po odzyskaniu niepodległości Polski, rozpoczęły działania nad utworzeniem takich struktur, które obejmowały już cały obszar kraju w nowych granicach. Na przykład Galicyjskie Towarzystwo Leśne przekształcono w 1919 roku w Małopolskie Towarzystwo Leśne, a w 1925 roku w Polskie Towarzystwo Leśne. Przyjęto wówczas zgodnie formułę, że nie jest to nowa organizacja, lecz kontynuacja dawnej, w nowych warunkach ustroju państwa, że „Towarzystwo nie było nigdy galicyjskie ani małopolskie, lecz zawsze było Polskim Towarzystwem Leśnym, zmuszonym tylko przez warunki historyczne do działania na części obszaru Polski, lecz myślące i działające w kategoriach ogólnopolskich” (Grzywacz 2000).

Na początku 1946 roku, po przerwie spowodowanej II wojną światową, towarzystwa wznowiły działalność w warunkach zmienionego ustroju społeczno-politycznego, zaczęły powstawać również nowe. Jako pierwsze po II wojnie światowej powstały: Polskie Towarzystwo Geofizyczne (1947) i Polskie Towarzystwo Parazytologiczne (1948). W latach 1947–1988 powstało 16 nowych towarzystw przyrodniczych: Polskie Towarzystwo Nauk Weterynaryjnych (1952), Polskie Towarzystwo Biochemiczne (1958), Polskie Towarzystwo Hydrobiologiczne (1959), Polskie Towarzystwo Biometryczne (1961), Polskie Towarzystwo Genetyczne (1966), Polskie Towarzystwo Mineralogiczne (1969), Polskie Towarzystwo Biofizyczne (1971), Polskie Towarzystwo Fitopatologiczne (1971), Polskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk o Ziemi (1972), Polskie Towarzystwo Nauk Agrotechnicznych (1983), Towarzystwo Geosynoptyków „GEOS” (1986), Polskie Towarzystwo Nauk Ogrodniczych (1987), Pszczelnicze Towarzystwo Naukowe (1987) oraz Polskie Towarzystwo Gemmologiczne (1988).

W latach 1990–1998, w nowych warunkach społeczno-politycznych, nastąpiło kolejne ożywienie w zakresie tworzenia struktur społecznego ruchu naukowego, które zaowocowało powstaniem 17 nowych towarzystw o przyrodniczym obszarze zainteresowań naukowych. Są to: Polskie Towarzystwo Taksonomiczne (1990), Polskie Towarzystwo Inżynierii Ekologicznej (1990), Polskie Towarzystwo Technologów Żywności (1990), Polskie Towarzystwo Etologiczne (1991), Stowarzyszenie Geomorfologów Polskich (1991), Polskie Towarzystwo Badań Układu Nerwowego (1991), Towarzystwo Fizjograficzne (1991), Polskie Towarzystwo Inżynierii Rolniczej (1991), Polskie Towarzystwo Biologii Komórki (1992), Polskie Towarzystwo Łubinowe (1992), Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków (1992), Polskie Towarzystwo Rozwoju Ziem Górskich (1992), Śląskie Towarzystwo Entomologiczne (1992), Polskie Towarzystwo Chitynowe (1993), Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu (1993), Polskie Towarzystwo Agrofizyczne (1996), Polskie Towarzystwo Biologii Rozrodu (1998).

Po 1999 roku znacznie zmalała dynamika tworzenia nowych przyrodniczych towarzystw naukowych, powstały bowiem tylko: Polskie Stowarzyszenie Producentów i Dystrybutorów Karmy dla Zwierząt

Towarzyszących (2003), Polskie Towarzystwo Ochrony Roślin (2009) i Polskie Towarzystwo Mykologiczne (2011).

Prócz wyżej wymienionych istnieją inne towarzystwa, o których działaniu i charakterze naukowym brak jest szczegółowych danych w kolejnych Informatorach Nauki Polskiej (2003, 2006, 2012) lub w „Słowniku polskich towarzystw naukowych” (2004), stąd nie były przedmiotem tego opracowania. Należą do nich: Mazurskie Stowarzyszenie Ekologiczne (Olsztyn), Północnopodlaskie Towarzystwo Ochrony Ptaków (Białystok), Polskie Towarzystwo Rolnicze (Puławy), Stowarzyszenie Rozwoju Rybołówstwa (Gdynia), Małopolskie Stowarzyszenie Doradztwa Rolniczego (Kraków), Mazowieckie Towarzystwo Ochrony Przyrody (Warszawa), Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody „Salamandra” (Poznań), Stowarzyszenie Malakologów Polskich (Wrocław) i inne. Oprócz towarzystw naukowych istnieją również bardzo liczne fundacje, które w swoich statutach, celach i zadaniach mają także wspieranie działalności naukowej, popularyzację wiedzy, wydawanie publikacji i czasopism naukowych, przykładowo: Fundacja Biblioteka Ekologiczna – Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej w Poznaniu (1988), Fundacja Green Park (1990), Wielkopolska Fundacja Naukowa im. Tadeusza Perkitnego (1992).

Spośród 47 towarzystw specjalistycznych, ogólnie – dla tego opracowania – nazwanych przyrodniczymi (nauki biologiczne, rolnicze, leśne, weterynaryjne, geograficzne, nauki o ziemi i górnictwo) – trzy powstały w XIX wieku w okresie „galicyjskim”, na ziemiach polskich pod zaborem austriackim, osiem powstało w XX-leciu międzywojennym, 16 w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz 17 w okresie tzw. III Rzeczypospolitej, po 1989 roku, a trzy po 1999 roku.

Analizując okresy powstawania towarzystw, można stwierdzić, że niezależnie od potrzeb naukowych i społecznych, inspirujących grupy założycielskie do ich rejestracji, nie małą rolę odgrywa tu sytuacja polityczna kraju i tzw. klimat społeczny. W okresie ożywienia społecznego – po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku, odbudowy kraju po II wojnie światowej, nowych oczekiwań społecznych po odzyskaniu pełni swobód obywatelskich po 1989 roku – nastąpiło także znaczne ożywienie ruchu naukowego, skutkujące również powstawaniem no-

wych towarzystw. Warto zwrócić uwagę, że tylko w latach 1990–1998 powstało 37% wszystkich przyrodniczych towarzystw naukowych.

Miejscami powstania towarzystw powołanych w okresie do wybuchu II wojny światowej (a ściśle do 1937 roku) były tylko cztery ośrodki akademickie. W Warszawie wówczas powstało siedem towarzystw, we Lwowie trzy, w Krakowie dwa, a w Poznaniu powstało jedno towarzystwo (PT Antropologiczne). Obecnie siedziby władz 23 towarzystw mieszczą się w Warszawie, dziewięciu w Krakowie, sześciu we Wrocławiu, trzech w Poznaniu, dwóch w Lublinie oraz po jednym w Bytomiu, Gdańsku, Łodzi i Olsztynie. Fakt ten jest oczywisty z racji znacznie większej liczby ośrodków naukowych (uczelni i instytutów) istniejących obecnie niż w okresie przed II wojną światową.

Podział towarzystw pod względem ich profilu nie jest zadaniem łatwym ze względu na znaczne zróżnicowanie obszarów ich zainteresowań. Opierając się wyłącznie na nazwie towarzystw, to tylko dwa z nich mają charakter regionalny, nie obejmując obszarem działania całego kraju. Są to: Towarzystwo Ogrodnicze w Krakowie i Śląskie Towarzystwo Entomologiczne. Pozostałe towarzystwa mają charakter ogólnokrajowy, chociaż gdy pod uwagę weźmie się aspekt geograficzny zainteresowań, to trudno taką rolę przypisać np. Polskiemu Towarzystwu Rozwoju Ziemi Górskich.

Towarzystwami jednolitymi, bez podziału na oddziały, komisje problemowe, sekcje, są najczęściej te, które mają charakter regionalny, powstały stosunkowo niedawno, mają niedużą liczbę członków, monodyscyplinarny obszar zainteresowań naukowych, kształtują jeszcze swoje struktury organizacyjne. Spośród towarzystw przyrodniczych do takich należą: PT Biologii Komórki, PT Biometryczne, PT Chitynowe, PT Etologiczne, PT Taksonomiczne, Śląskie Towarzystwo Entomologiczne, Towarzystwo Ogrodnicze w Krakowie, Stowarzyszenie Geomorfologów Polskich, Towarzystwo Geosynoptyków „GEOS”, PT Biologii Rozrodu. Poza Towarzystwem Ogrodniczym w Krakowie, wszystkie pozostałe należą nieprzypadkowo do grona najmłodszych towarzystw naukowych. Pozostałe towarzystwa posiadają ukształtowaną już, podlegającą tylko niewielkim zmianom strukturę wewnętrzną. Niekiedy jest ona słabiej zarysowana, np. tylko jeden oddział posiada PT Fizjograficzne, koła terenowe posiada PT Rozwoju Ziemi Górskich, robocze grupy te-

renowe i problemowe ma Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków, aż po niezmienny od dziesiątków już lat ukształtowany podział na oddziały terenowe i komisje (sekcje) problemowe, czasem nieznacznie modyfikowane ze względu na potrzebę utworzenia nowego oddziału lub sekcji. Liczba oddziałów terenowych w poszczególnych towarzystwach jest dość zmienna, od np. trzech (PT Mineralogiczne), sześciu (PT Agrofizyczne, PT Nauk Ogrodniczych) poprzez 16 (PT Nauk Weterynaryjnych) i 17 (PT Przyrodników im. Kopernika, PT Geograficzne) aż do 19 (PT Leśne). Oddziały terenowe zazwyczaj tworzone są w siedzibach ośrodków naukowych, bardzo rzadko w małych miejscowościach, ale wówczas jest to związane z istnieniem tam placówki naukowej (np. Oddział w Białowieży PT Zoologicznego). Niekiedy oddziały terenowe ulokowane są ze względu na istnienie ośrodków naukowych, z jednoczesnym uwzględnieniem zawodowych struktur organizacyjnych, np. oddziały terenowe PT Leśnego mają swoje rozmieszczenie przede wszystkim w zależności od siedziby regionalnych dyrekcji Lasów Państwowych. PT Nauk Weterynaryjnych uwzględnia w podziale regionalnym rozmieszczenie służb weterynaryjnych w kraju. Nie stwierdzono wśród towarzystw naukowych podziału na oddziały terenowe zależnie tylko od podziału administracyjnego kraju na poszczególne województwa (czy to obecnie 16, czy dawniej na 49). Charakter interdyscyplinarny, opierając się w tym przypadku tylko na nazwie, mają wyłącznie dwa towarzystwa – PT Przyrodników im. M. Kopernika (botanika i zoologia, fizjografia, geologia, mineralogia i petrografia oraz inne dziedziny nauk przyrodniczych) oraz PT Przyjaciół Nauk o Ziemi (nauki o ziemi, nauki o środowisku naturalnym, ochrona środowiska i obiektów zabytkowych, alpinizm, speleologia, nurkowanie itp.). Gdy jednak przeanalizuje się podstawowe zadania i zakres działalności towarzystw, to podział ich na monodyscyplinarne i interdyscyplinarne nastęrcza znaczne trudności. Na przykład PT Anatomiczne zajmuje się popieraniem rozwoju i popularyzacją wiedzy o naukach morfologicznych i anatomii klinicznej w zakresie nauk medycznych i weterynaryjnych; PT Biochemiczne popiera rozwój i popularyzację biochemii, biologii molekularnej i biotechnologii; PT Biometryczne zajmuje się metodami matematycznymi i statystycznymi w naukach przyrodniczych; PT Mikrobiologów propaguje rozwój wirusologii, bakteriologii, mykologii i innych nauk wśród

członków i szerokich kręgów społeczeństwa; Towarzystwo Fizjograficzne inicjuje i organizuje badania nad zasobami flory, fauny, przyrody nieożywionej w aspekcie regionalnym; PT Leśne chce przyczynić się do rozwoju nauk w zakresie leśnictwa, drzewnictwa i ochrony przyrody w lasach; PT Technologów Żywności rozwija działalność naukową w zakresie chemii, fizyki, biologii, inżynierii przetwarzania surowców i półproduktów ze szczególnym uwzględnieniem jakości żywności; Stowarzyszenie Geomorfologów Polskich stymuluje prace naukowo-badawcze w zakresie geomorfologii i innych nauk sprzyjających ochronie środowiska i ochronie unikatowych form powierzchni Ziemi; Towarzystwo Geosynoptyków „GEOS” integruje działania w zakresie prognozowania, poszukiwania, dokumentowania, eksploatacji i racjonalnego wykorzystania surowców energetycznych i różnorodnych, odnawialnych źródeł energii oraz poznania zasobów tych surowców na terenie naszego kraju. To są przykłady zakresów merytorycznej działalności towarzystw, wskazujące na interdyscyplinarny charakter, mimo pozornie monotematycznej nazwy samych towarzystw. Wydaje się, że w dobie obecnej, dużego rozwoju nauk, metod badawczych, aparatury i sprzętu, sposobów opracowywania wyników badań, trudno mówić o monodyscyplinarnej nauce i monodyscyplinarnych towarzystwach naukowych, nawet wtedy, gdy noszą dość szczegółowe nazwy, np.: PT Biologii Komórki, PT Chitynowe, PT Etologiczne, PT Parazytologiczne, PT Łubinowe, Pszczelnicze Towarzystwo Naukowe, PT Mineralogiczne.

Rozpiętość w zakresie liczby członków pomiędzy towarzystwami przyrodniczymi jest dość znaczna. Przyjmując dość arbitralne zasady podziału, pogrupowano towarzystwa na pięć klas pod względem liczby członków indywidualnych (zwyczajnych i honorowych), bez członków zbiorowych i wspierających, według stanu z 2012 roku.

Do towarzystw bardzo małych zaliczono: T Geosynoptyków „GEOS”, PT Etologiczne, T Fizjograficzne, PT Taksonomiczne, PT Chitynowe, łącznie pięć towarzystw.

Do towarzystw małych należą: PT Biologii Komórki, PT Biometryczne, Śląskie Towarzystwo Entomologiczne, PT Inżynierii Rolniczej, PT Łubinowe, PT Rozwoju Ziemi Górskich, Pszczelnicze TN, PT Gemologiczne, PT Mineralogiczne, PT Mykologiczne, Stowarzyszenie

Geomorfologów Polskich, Towarzystwo Ogrodnicze w Krakowie, łącznie 12 towarzystw.

Do towarzystw średnich należą: PT Anatomiczne, PT Antropologiczne, PT Badań Układu Nerwowego, PT Biofizyczne, PT Entomologiczne, PT Genetyczne, PT Hydrobiologiczne, PT Mikrobiologów, PT Parazytologiczne, PT Przyrodników im. M. Kopernika, PT Agrofizyczne, PT Fitopatologiczne, PT Gleboznawcze, PT Inżynierii Ekologicznej, PT Agrotechniczne, PT Nauk Ogrodniczych, PT Biologii Rozrodu, Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, PT Geofizyczne, łącznie 19 towarzystw.

Do towarzystw dużych należą: PT Biochemiczne, PT Botaniczne, PT Technologów Żywności, PT Zoologiczne, PT Zootechniczne, PT Geologiczne, PT Przyjaciół Nauk o Ziemi, łącznie siedem towarzystw.

Do towarzystw bardzo dużych, liczących ponad 1500 członków, należą: PT Leśne, Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków, PT Nauk Weterynaryjnych, PT Geograficzne, łącznie cztery towarzystwa.

Do najliczniejszych towarzystw naukowych (wśród towarzystw przyrodniczych) należy Polskie Towarzystwo Leśne, liczące w 2016 roku 5089 członków (Sprawozdanie ZG PTL od czerwca 2015 roku do września 2016 roku), przy czym odnotowujące dynamiczny wzrost członków: 1970 rok – 1605, 1980 rok – 2820, 1990 – rok – 3116, 2000 rok – 3129, 2010 rok – 4314 członków.

Liczebność towarzystw nie jest jednoznaczną kategorią ich charakterystyki naukowej. W znacznej większości z nich członkami są wyłącznie lub prawie wyłącznie pracownicy nauki, specjalizujący się w danej dyscyplinie lub w naukach pokrewnych. W innych towarzystwach członkami są, prócz naukowców, także kolekcjonerzy i tzw. amatorzy, producenci, zainteresowani np. zbiorem owadów (PT Entomologiczne), kolekcjonowaniem kamieni szlachetnych i ozdobnych, minerałów i skamieniałości (PT Gemmologiczne, PT Przyjaciół Nauk o Ziemi, PT Mineralogiczne), pszczelnictwem (Pszczelnicze TN), ogrodnictwem na własnej działce (Towarzystwo Ogrodnicze w Krakowie). W niektórych towarzystwach, szczególnie tych dużych, członkami są osoby zawodowo pracujące w branży, ale poza działalnością naukową, zainteresowani własnym rozwojem, osiągnięciami nauki i wdrażaniem ich do praktyki, np. leśnicy zatrudnieni w Lasach Państwowych oraz

parkach narodowych i krajobrazowych (PT Leśne), lekarze weterynarii pracujący w różnych strukturach służby weterynaryjnej (PT Nauk Weterynaryjnych), nauczyciele geografii uczący tego przedmiotu w szkołach różnego typu (PT Geograficzne) czy też bardzo liczna młodzież ofiarnie i czynnie zajmująca się ochroną ptaków, zrzeszona w Ogólnopolskim Towarzystwie Ochrony Ptaków. Oznacza to, że towarzystwa przyrodnicze mają różny charakter. Większość to organizacje naukowe, inne naukowo-zawodowe, a jeszcze inne – naukowe ze znacznym udziałem konkretnej działalności społecznie użytecznej. Jak się wydaje, zróżnicowanie pod tym względem pomiędzy towarzystwami jest znaczne, co wpływa na ich formy i metody działalności.

Analizując rozwój liczby towarzystw przyrodniczych w długim, już ponad 140-letnim okresie ich działalności, można zauważyć, zgodnie z rozwojem nauki, tendencję przechodzenia z towarzystw o ogólniejszej specjalności do coraz bardziej szczegółowej. Powstanie nowych dyscyplin naukowych skutkuje także tworzeniem nowych towarzystw naukowych lub wydzieleniem odrębnych towarzystw z dawniejszych struktur, np. Polskie Towarzystwo Mykologiczne powstało na bazie Sekcji Mikologicznej PT Botanicznego. Chociaż nie zawsze jest taka zależność, np. bardzo silny rozwój ekologii, nauk związanych z ochroną przyrody, ochroną i kształtowaniem środowiska nie spowodował powstania Ogólnopolskiego Towarzystwa Ekologicznego, chociaż istnieją np.: PT Przyjaciół Przyrody „Pro Natura”, Polski Klub Ekologiczny, Mazurskie Stowarzyszenie Ekologiczne, Mazowieckie Towarzystwo Ochrony Fauny, PT Ochrony Przyrody „Salamandra” oraz znaczna liczba towarzystw, ruchów i organizacji ekologicznych, deklarujących w swojej działalności również popieranie i rozwijanie badań naukowych. Nie figurują one jednak w Informatorach Nauki Polskiej, w t. 3. Społeczny ruch naukowy (1998, 2003, 2006, 2012), czy też w „Słowniku polskich towarzystw naukowych” (2004).

Po zapoznaniu się z treścią statutów najstarszych towarzystw (PT Przyrodników im. M. Kopernika, PT Leśne) można z pewnym uproszczeniem stwierdzić, że mimo bardzo dużych zmian, jakie nastąpiły w Polsce, nauce światowej i polskiej od XIX wieku, to cele i zadania tych towarzystw pozostają generalnie nadal aktualne, np. „wzajemna wymiana zadań i doniesień na walnych zgromadzeniach, zebraniach

towarzyskich i ogólnych zjazdach, urządzenie odczytów i wydawanie pism fachowych, nakłady dzieł w języku polskim, zakładanie i utrzymywanie biblioteki, wnoszenie memoriałów i petycji do władz, udzielanie fachowych opinii i rad, zwiedzanie różnorodnych obiektów leśnych i przyrodniczych, utrzymywanie znajomości osobistej między członkami” – to wyjątki ze statutu Galicyjskiego Towarzystwa Leśnego z 1895 roku. Statuty towarzystw utworzonych w okresie międzywojennym i po II wojnie światowej najczęściej jako cel wyznaczają: „propagowanie postępów wiedzy”, „dążenie do rozwoju nauk”, „popieranie rozwoju i popularyzacji postępów nauki”, „prowadzenie promocji i upowszechnianie wiedzy”, „przyczynianie się do rozwoju nauk”, „upowszechnianie nauki w zakresie...”, „rozwijanie społecznej, naukowej i dydaktycznej działalności członków towarzystwa”, „inicjowanie, popieranie i prowadzenie prac naukowo-badawczych oraz wdrażanie postępu naukowo-technicznego”, „przyczynianie się do rozwoju nauk, krzewienia ich dorobku w społeczeństwie oraz współdziałanie we wdrażaniu osiągnięć nauki do praktyki, a także integracja środowiska naukowego i zawodowego”. W większości przypadków ogólne cele towarzystw są podobnie sformułowane. Dlatego też organizowanie zjazdów naukowych, sympozjów i konferencji, posiedzeń i zebrań naukowych z referatami było (i jest) najczęstszą formą aktywności towarzystw. Tego typu imprezy naukowe, niekiedy z udziałem naukowców z zagranicy, organizowane są wspólnie z komitetami naukowymi Polskiej Akademii Nauk, komisjami Polskiej Akademii Umiejętności oraz towarzystwami regionalnymi, a także innymi towarzystwami lub stowarzyszeniami naukowo-technicznymi. Na przykład Polskie Towarzystwo Leśne z Komitetem Nauk Leśnych PAN, ze Stowarzyszeniem Inżynierów i Techników Leśnictwa i Drzewnictwa, a również z Polskim Towarzystwem Gleboznawczym, Polskim Towarzystwem Botanicznym, a nawet z Polskim Towarzystwem Kardiologicznym. Dawniej, a dzisiaj już znacznie rzadziej, towarzystwa prowadziły, koordynowały, a nawet finansowały lub częściowo dotowały badania naukowe. Niektóre towarzystwa były inicjatorami i organizatorami wypraw naukowych i eksploracyjnych (np. PT Antropologiczne, PT Przyjaciół Nauk o Ziemi).

Bardzo duży jest wkład towarzystw w popularyzację wiedzy: odczyty, pogadanki dla młodzieży szkolnej i dorosłych; wystawy, targi

owocowo-warzywne, prowadzenie wzorcowych sadów i działek pracowniczych, organizacja i udział w akcjach zalesień i zadrzewień; pokazy filmowe; współpraca z mediami (prasa, radio, telewizja); organizacja wycieczek dla członków towarzystw do muzeów, zakładów pracy, rolniczych i leśnych zakładów doświadczalnych, obiektów przyrodniczych, organizacja różnorodnych wycieczek dla młodzieży szkolnej i udział w ich edukacji; konkursy wiedzy prowadzone dla studentów i uczniów, opieka merytoryczna nad olimpiadami przedmiotowymi dla młodzieży ze szkół ponadpodstawowych; wydawanie broszur i publikacji popularnonaukowych dla różnych grup społecznych, współuczestnictwo w festiwalach nauki i regionalnych piknikach naukowych; prowadzenie strony internetowej. W części towarzystw istnieją oddzielne komisje (sekcje) w sposób szczególny zajmujące się popularyzacją wiedzy. Niektóre towarzystwa prowadzą specjalistyczne biblioteki o centralnym charakterze lub w formie rozproszonej w poszczególnych oddziałach. Przy części bibliotek znajdują się ośrodki bibliografii dokumentacji naukowej, opracowujące polską bibliografię danej dziedziny nauki, np. PT Antropologiczne, PT Zootechniczne. Prowadzone są również prace nad ujednoczeniem nazewnictwa (słownictwa) fachowego. Towarzystwa były wydawcami encyklopedii, słowników, leksykonów branżowych i tematycznych oraz opracowań typu „kto jest kim” w danej dziedzinie nauki. Niektóre towarzystwa mogą się poszczycić posiadaniem bibliotek z imponującymi i unikatowymi zbiorami. W szczególności dotyczy to towarzystw regionalnych, np.: Płockiego Towarzystwa Naukowego, Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

Towarzystwa przygotowują memoriały i opinie do najwyższych władz w państwie na temat aktualnych problemów nauki, życia społecznego, ważnych spraw dotyczących konkretnych sfer działalności gospodarczo-społecznej (rolnictwa, leśnictwa, ochrony przyrody itp.). Dość często towarzystwa, jako zbiorowy ekspert, opiniują projekty ustaw i rozporządzeń, a także uczestniczą w tworzeniu programów nauczania różnych przedmiotów (np.: biologii, geografii, przedmiotów zawodowych w szkołach rolniczych i leśnych) w szkołach średnich i wyższych. Niektóre towarzystwa wypowiadały się o reformie studiów, tzw. sylwet-

kach absolwentów, polityce zatrudnieniowo-kadrowej w szkolnictwie i zakładach przemysłowych oraz rolnictwie.

Polskie Towarzystwo Leśne w całym współczesnym okresie działalności (po II wojnie światowej), nawiązując do dawnych tradycji, występowało z memoriałami do najwyższych władz państwowych, w tym do resortów, którym podlegało leśnictwo. Przykładowo można wymienić najważniejsze: Memoriał w sprawie organizacji leśnictwa w Polsce (1947), Memoriał w sprawie katastrofalnego stanu lasów i gospodarki leśnej w kraju (1956), Memoriał o stanie lasów i możliwości zwiększenia produktywności gospodarstwa leśnego w Polsce (1968), Stanowisko PTL w sprawie niektórych aktualnych problemów leśnictwa i przemysłu drzewnego (1971), Memoriał w sprawie racjonalizacji zagospodarowania lasu (1972), Memoriał o najistotniejszych sprawach polityki leśno-drzewnej państwa (1982), Raport o stanie lasów i gospodarstwa leśnego (1982), Stanowisko w sprawie ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych (1989), Stanowisko PTL w sprawie rządowego projektu ustawy o reprivatyzacji i rekompensatach (1998), Stanowisko PTL w sprawie aktualnej sytuacji średniego szkolnictwa leśnego (2000), Stanowisko w sprawie objęcia całej Puszczy Białowieskiej statusem Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery (2000), Stanowisko w sprawie europejskiej sieci ekologicznej Natura 2000 (2003), Stanowisko PTL w sprawie projektu ustawy o finansach publicznych oraz nowych rozwiązaniach podatkowych w stosunku do właścicieli i zarządców gospodarstw leśnych (2004), Stanowisko w sprawie projektu ustawy o prawie do rekompensat przejętych przez Państwo nieruchomości oraz inne składniki mienia (2005), Apel PTL w sprawie potrzeby poszanowania dorobku i pracy pokoleń leśników oraz przestrzegania zasad etosu zawodu leśnika (2006), Wizja przyszłości polskich lasów i leśnictwa do 2030 roku (2014), Stanowisko w sprawie ochrony i użytkowania zasobów przyrodniczych nadleśnictw Lasów Państwowych i parku narodowego Puszczy Białowieskiej (2016), Stanowisko PT Leśnego w obronie bogactwa przyrodniczego Puszczy Białowieskiej (2016) oraz uwagi do projektów bardzo licznych ustaw i rozporządzeń.

Wszystkie memoriały, stanowiska i opinie PTL miały na celu dobro lasów i leśnictwa, nie były podyktowane koniunkturalnymi względami politycznymi, często były krytyczne w stosunku do władz państwa, re-

sortu i Lasów Państwowych (Grzywacz 2007). Dlatego też środowisko naukowo-zawodowe leśników uważa, że Polskie Towarzystwo Leśne ma znaczący udział w formowaniu kształtu współczesnego leśnictwa (Grzywacz 2013).

Towarzystwa są organizatorami szkoleń, np. w zakresie systematyki i opracowania zbiorów botanicznych i zoologicznych, dotyczących metod pracy naukowej, metod analitycznych, fotografii przyrodniczej, mikrofotografii, informatyki i opracowania wyników badań. PT Inżynierii Rolniczej organizuje zimowe i letnie szkoły metodologii nauki, cieszące się dużym zainteresowaniem wśród młodych pracowników nauki z obszaru techniki rolniczej i leśnej oraz z szeroko rozumianego kompleksu gospodarki żywnościowej. Nieliczne tylko towarzystwa prowadzą działalność usługowo-gospodarczą, np. PT Gleboznawcze wykonuje usługi z zakresu gleboznawstwa i chemii rolnej (mapy gleb, pomoce naukowe, prototypy aparatury gleboznawczej, ekspertyzy melioracyjne i gruntowo-glebowe, analizy fizyko-chemiczne gleb); PT Geologiczne i PT Przyjaciół Nauk o Ziemi wykonują ekspertyzy geologiczne i hydrotechniczne, przeglądy okresowe i nadzór oraz badania przyczyn awarii przejść kabli, rurociągów itp. przez przeszkody wodne, usługi w zakresie nurkowania, projekty i dokumentacje techniczne z różnorodnych zakresów, realizują filmy o pracy zakładów górniczych i wydobywczych, filmy przyrodnicze; PT Leśne jest organizatorem i wykonawcą ekspertyz i prac badawczych zleczanych przez Lasy Państwowe; PT Przyrodników im. M. Kopernika dawniej prowadziło własne terenowe stacje badań biologicznych. Niektóre towarzystwa organizują spotkania towarzyskie, zabawy i bale sylwestrowe.

Towarzystwa prowadzą współpracę z zagranicą polegającą na zapraszaniu, na zasadach wzajemności, naukowców do wygłaszania referatów na zjazdach naukowych, wymianie grup tzw. bezdewizowych w celu zwiedzenia placówek i laboratoriów, wymiany doświadczeń, zapoznania się z praktycznymi osiągnięciami nauki. Ponad połowa towarzystw należy do różnego typu federacji, unii, stowarzyszeń międzynarodowych (światowych, europejskich) grupujących towarzystwa z licznych krajów o podobnym charakterze działania i zainteresowań. Niektóre z towarzystw należą do dwóch, trzech tego typu międzynarodowych organizacji. W Polsce odbywały się także kongresy organizacji,

do których należą nasze towarzystwa naukowe. Wykaz międzynarodowych organizacji i zrzeszeń, do których należą nasze towarzystwa, zawierają Informatory Nauki Polskiej (1998, 2003, 2006, 2012).

Towarzystwa przyznają nagrody za działalność naukową lub najlepszy, najbardziej naukowo wartościowy artykuł, który w danym roku ukaże się w czasopiśmie wydawanym przez towarzystwo. Nagrody lub medale są przyznawane za wyróżniające się podręczniki, książki i monografie. Niektóre towarzystwa prowadzą konkursy na najlepsze prace magisterskie lub doktorskie.

Część towarzystw za zasługi dla swojego rozwoju i za całokształt działalności naukowej przyznaje wysoko cenione w środowisku członkostwo honorowe, medale i odznaki honorowe. Przykładowo można wymienić: Medal im. Wł. Szafera i Medal im. B. Hryniewieckiego (PT Botaniczne), Medal im. Konstantego Janickiego (PT Parazytologiczne), Medal Pro bono silvae (PT Leśne). Towarzystwa także otrzymują za działalność naukową, popularyzatorską i społeczną odznaczenia państwowe i resortowe oraz różnego typu nagrody – dotyczy to zarówno towarzystwa jako organizacji, jak i poszczególnych, zasłużonych członków towarzystw.

Bardzo ważną dziedziną działalności towarzystw jest wydawanie czasopism naukowych oraz różnego typu książek. Towarzystwa wydały i wydają imponującą liczbę pozycji zwartych: książek, monografii, encyklopedii, słowników terminologicznych, fachowych słowników wielojęzycznych, niekiedy podręczników akademickich i podręczników dla potrzeb szkół średnich, wysokonakładową literaturę popularnonaukową.

Długa jest lista czasopism naukowych wydawanych przez towarzystwa o charakterze przyrodniczym, ich zestawienia dokonał Grzywacz w 2005 roku. Niektóre z nich należą do grupy czasopism renomowanych, wpisanych na tzw. Listę filadelfijską, z analizowanym czynnikiem wpływu (impact factor IF), np. „Acta Societatis Botanicorum Poloniae”, „Sylwan”, „Acta Biochimica Polonica”.

Większość towarzystw wydaje jeden lub dwa tytuły, najwięcej PT Botaniczne, bo aż sześć, dawnej osiem. Trudno oceniać szczegółowo wartość merytoryczną i edytorską tych wydawnictw. Można jedynie przypomnieć, że niektóre z nich mają dużą wartość historyczną, np.

„Sylwan” – organ PT Leśnego, wychodzi od 1820 roku (czasopismem towarzystwa jest od 1883 roku), dzisiaj ten miesięcznik należy do najstarszych czasopism nauk leśnych na świecie, wychodzi w nakładzie 1200 egzemplarzy; czasopismo PT Przyrodników im. Kopernika – „Kosmos” jest wydawane od 1876 roku, a „Wszechświat” od 1930 roku. Część z wydawanych przez towarzystwa przyrodnicze czasopism ma również swój rodowód z okresu międzywojennego, publikowane są od ponad 80 lat, odegrały znaczącą rolę w rozwoju poszczególnych dyscyplin nauki. Wysoki poziom merytoryczny i edytorski części czasopism to efekt pracy, najczęściej społecznej, całych pokoleń autorów, redaktorów, recenzentów – członków towarzystw. Towarzystwa wobec wzrostu kosztów wydawniczych ustawicznie borykają się z kłopotami finansowymi i zdobywaniem środków na kontynuację wydań swoich czasopism naukowych. W części te czasopisma utrzymywane są ze składek członkowskich, darowizn, prenumeraty. Dotacje z Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego są tylko symboliczne.

Do bardzo ważnych osiągnięć towarzystw naukowych należy zaliczyć zdobycie znacznego autorytetu, i to nie tylko w społeczności pracowników naukowych. Towarzystwa, jako organizacje autonomiczne i samorządowe, będąc dobrowolnymi zrzeszeniami specjalistów, posiadając władze pochodzące z demokratycznych wyborów, są w rzeczywistości samorządem środowiskowym. Mogą dzięki temu być niezależnym, zbiorowym ekspertem i opiniodawcą. Towarzystwa korzystają z tego typu uprawnień i wypowiadają się w sprawach nauki, środowiska zawodowego, ale również w wielu sprawach społeczno-politycznych i gospodarczych, wystosowują memoriały i opinie (stanowiska) do najwyższych władz państwa. Na przykład liczna grupa towarzystw, na czele z Polskim Towarzystwem Leśnym, wielokrotnie wypowiadała się przeciwko planowanej reprivatyzacji i prywatyzacji lasów w naszym kraju (w roku 1998 i 1999) oraz traktowaniu lasów jako dobra zamiennego (przekazywanego w naturze) za utracone w trakcie nacjonalizacji mienie. Towarzystwa wypowiadały się w sprawie trudnej sytuacji nauki polskiej oraz sposobów jej finansowania, o projektach reform prawa szkolnictwa wyższego.

Trudną do przecenienia rolę towarzystw przyrodniczych jest ich rola integrująca wszystkie ośrodki, placówki i pioniry nauki. W towa-

rzystwach współdziałają w zakresie prowadzenia prac badawczych i upowszechniania wiedzy, działalności wydawniczej i organizacji spotkań (tzw. życia naukowego), współpracy naukowej z zagranicą – pracownicy uczelni wyższych, instytutów PAN i instytutów resortowych (badawczych), pracownicy placówek naukowych danej i pokrewnych dyscyplin znajdujących się na terenie całego kraju. Rola integrująca polega również na ścisłym współdziałaniu środowiska pracowników nauki z praktyką gospodarczą, społeczną i edukacyjną oraz z tzw. przyjaciółmi nauki – amatorami, kolekcjonerami, producentami, hodowcami i młodzieżą akademicką i szkolną. Integracja ma charakter dobrowolny, koleżeński, wynikający z pasji, zainteresowania wspólnym obszarem wiedzy. Towarzystwa są miejscem wykorzystania tzw. energii społecznej na rzecz pracy ogólnie użytecznej dla dobra nauki, rozwoju gospodarczego kraju, ochrony zasobów przyrodniczych itp., są częścią tzw. społeczeństwa obywatelskiego.

Społeczny ruch naukowy składa się z wielu organizacji. Informator Nauki Polskiej z 2006 roku wymienia ich 455: towarzystwa ogólne i regionalne – 45; towarzystwa i stowarzyszenia specjalistyczne oraz zawodowe – 238, w tym 110 z nauk humanistycznych i społecznych, 20 z nauk biologicznych, 15 z nauk rolnych i leśnych, 15 z nauk matematycznych, fizycznych i chemicznych, 8 z nauk o ziemi i górniczych, 28 z nauk technicznych, 42 z nauk medycznych; 63 medyczne stowarzyszenia zawodowe; 42 stowarzyszenia naukowo-techniczne oraz 66 fundacji (które w swoich zadaniach mają również związki z nauką i popularyzacją wiedzy). Ile rzeczywiście działa obecnie organizacji z zakresu społecznego ruchu naukowego – nie wiemy, szacunkowe dane mówią o 600–800. Dla przykładu, w zakresie szeroko rozumianej problematyki lasu i leśnictwa działa szereg organizacji społecznych, obok PT Leśnego również PT Inżynierii Ekologicznej, Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Leśnictwa i Drzewnictwa, Polskie Towarzystwo Chirurgów Drzew, ale także, choć niefigurujące w Informatorach Nauki Polskiej – PT Dendrologiczne, Towarzystwo Przyjaciół Lasu, Ruch Obrony Lasów Polskich i duża grupa organizacji i ruchów ekologicznych, także interesujących się problematyką ochrony ekosystemów leśnych.

Rada Towarzystw Naukowych przy Prezydium PAN stara się koordynować społeczny ruch naukowy, interesować jego problemami

i trudnościami. Dawniej wydawała czasopismo „Społeczny Ruch Naukowy”, później w latach 2000–2005 „Heureka – Problemy Społecznego Ruchu Naukowego”, obecnie nie ma swojego organu prasowego. Rada była współwydawcą „Słownika polskich towarzystw naukowych” oraz zorganizowała 17–18 września 2013 roku I Kongres Towarzystw Naukowych pt. „Towarzystwa Naukowe w Polsce – dziedzictwo, kultura, nauka, trwanie” i wydała dwa tomy referatów wygłoszonych na tym Kongresie (Kruszewski 2013). Planowane jest kolejne spotkanie – kongres towarzystw naukowych. W pracach Rady Towarzystw Naukowych PT Leśne zawsze brało udział, reprezentowane między innymi przez Leszka Lubczyńskiego, Jana Głaza i Andrzeja Grzywacza. Przewodniczący ZG PTL – Andrzej Grzywacz był w latach 2003–2010 wiceprzewodniczącym Rady (nadal jest członkiem Prezydium), był redaktorem naczelnym „Heureka”. Rada Towarzystw Naukowych od lat zabiega o uchwalenie ustawy o towarzystwach naukowych, przygotowała własny projekt, niestety nie ma tzw. woli politycznej. Również Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego w niedostatecznym stopniu interesuje się towarzystwami naukowymi i wspomaganiem ich finansowo.

Polskie Towarzystwo Leśne jest stałym członkiem Rady, także ze względu na swoją liczbową wielkość, bardzo aktywną działalność od 135 lat, tradycję i doświadczenie, działalność wydawniczą, w tym najstarszego w świecie leśnego czasopisma naukowego „Sylwan”. Dobrze wypada we wszystkich ocenach i porównaniach z innymi przyrodniczymi towarzystwami naukowymi.

Literatura:

- Grzywacz A., *Polskie Towarzystwo Leśne w służbie lasów i społeczeństwa*, Materiały sesji naukowej towarzyszącej Jubileuszowemu 100. Zjazdowi PTL, Poznań 2000, 41–55.
- Grzywacz A., *Towarzystwa nauk przyrodniczych i ich udział w rozwoju nauki, edukacji i popularyzacji wiedzy w Polsce*, „Heureka – Problemy Społecznego Ruchu Naukowego” 2005, t. 2004/2005, 48–60.
- Grzywacz A., *Sto dwadzieścia pięć lat działalności Polskiego Towarzystwa Leśnego w służbie lasów i społeczeństwa* [w:] A. Grzywacz (red.) *Wyzwania przyszłości polskiego leśnictwa*, Wydawnictwo PTL, Kraków 2007, 7–40.

- Grzywacz A., *Udział Polskiego Towarzystwa Leśnego w formowaniu kształtu współczesnego leśnictwa* [w:] Z. Kruszewski (red.) *Towarzystwa Naukowe w Polsce – dziedzictwo, kultura, nauka, trwanie*, Wydawca Rada Towarzystw Naukowych przy Prezydium PAN, 2013, t. I, 174–190.
- Informator Nauki Polskiej. Społeczny Ruch Naukowy 1997/1998, t. 3. Ośrodek Przetwarzania Informacji, Warszawa 1998.
- Informator Nauki Polskiej. Społeczny Ruch Naukowy 2003, t. 3. Ośrodek Przetwarzania Informacji, Warszawa 2003.
- Informator Nauki Polskiej. Społeczny Ruch Naukowy 2006, t. 3. Ośrodek Przetwarzania Informacji, Warszawa 2006.
- Informator Nauki Polskiej. Społeczny Ruch Naukowy 2012, t. 3. Ośrodek Przetwarzania Informacji, Warszawa 2012 (w formie elektronicznej).
- Kruszewski Z. (red.), *Towarzystwa Naukowe w Polsce – dziedzictwo, kultura, nauka, trwanie*, Wydawca Rada Towarzystw Naukowych przy Prezydium PAN, Warszawa 2013, t. I i II.
- Sordylowa B., Krajewska-Tartakowska B. (red.), *Słownik polskich towarzystw naukowych*, Biblioteka PAN i Rada Towarzystw Naukowych przy Prezydium PAN, Warszawa 2004.

Wybrane karty z działalności organizacyjnej polskich leśników w Wielkopolsce w latach 1866–1939

Władysław Chałupka

Instytut Dendrologii PAN
e-mail: wrchal@man.poznan.pl

Wstęp

Powiększająca się od lat 40. XIX wieku grupa polskich leśników z wyższym wykształceniem w sposób naturalny poszukiwała kontaktów i wzajemnego wsparcia. Gorącym orędownikiem wspólnego działania był Hipolit Trąmpczyński, nadleśniczy Tytusa Działyńskiego w Kórniku w latach 1842–1846, a później Heliodora Skórzewskiego w Zaniemyślu w latach 1848–1867. Pierwszy Polak w Wielkim Księstwie Poznańskim z dyplomem wyższej uczelni leśnej (studiował w Królewskiej Saskiej Akademii Leśnej w Tharandcie w latach 1841–1842), Trąmpczyński nieustannie dążył do jakiejś formy organizacji i integracji tworzącego się środowiska leśników i właścicieli lasów (Chałupka i Modrzyński 2012).

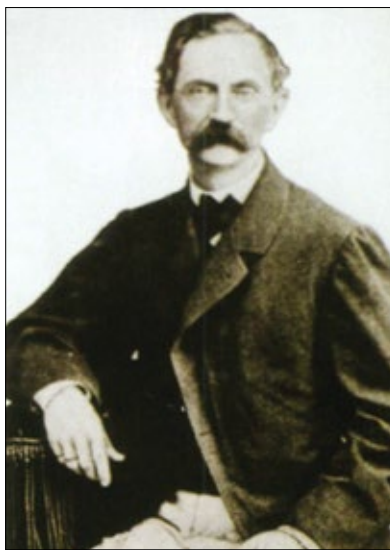
Taka możliwość zaistniała w 1861 roku, kiedy 21 lutego 1861 roku w Bazarze Poznańskim zawiązało się Centralne Towarzystwo Gospodarcze na Wielkie Księstwo Poznańskie, w którym zjednoczyły się powstałe wcześniej lokalne towarzystwa i kółka rolnicze. W ramach Towarzystwa utworzono początkowo trzy wydziały: Ogólny, Uprawy Roli i Chowu Bydła. Jednak już na drugim walnym zebraniu CTG, które odbyło się 1 i 2 lipca 1861 roku, przyjęto wniosek Jana Mielżyńskiego z Gościeszyna o utworzeniu Wydziału Leśnego (Komierowski 1886, Swinarski 1909). Mimo przyjętego wniosku Mielżyńskiego, starania o formalne utworzenie

Wydziału Leśnego przeciągały się. Skoraczewski (1907) pisał, że działa się tak, ponieważ „niepraktycznie brano się wszelako do jego [Wydziału Leśnego – przyp. W.Ch.] utworzenia”. Wydaje się jednak, że zasadniczą przyczyną zwłoki w utworzeniu Wydziału Leśnego było praktyczne ustanie funkcjonowania CTG w 1863 roku na skutek aresztowania większości członków zarządu w związku z ich działalnością na rzecz powstania styczniewego (Karwowski 1919, Grot 2000). Po tej zapaści Towarzystwo reaktywowało energicznie swoją działalność dopiero w grudniu 1865 roku, kiedy prezesem zarządu wybrano Hipolita Cegielskiego (Grot 2000).

Powstanie Wydziału Leśnego Centralnego Towarzystwa Gospodarczego w Wielkim Księstwie Poznańskim

Prezes Cegielski rozumiał znaczenie leśnictwa i konieczność jego unowocześnienia (ryc. 1). Na zebraniu 10 listopada 1866 roku Zarząd CTG zlecił Hipolitowi Trąmpczyńskiemu, szeroko znanemu już wówczas nadleśniczemu z Zaniemyśla, „zniesienie się z kolegami względem sposobu wspólnej w zakresie leśnictwa pracy”. Ustalono jednocześnie, że temat utworzenia Wydziału Leśnego znajdzie się w programie walnego zebrania CTG, zaplanowanego na 19 i 20 grudnia tegoż roku (Anonim 1866a).

19 grudnia 1866 roku odbyło się w Bazarze Poznańskim zebranie założycielskie Wydziału Leśnego z udziałem 22 zaproszonych leśników polskich z Wielkiego Księstwa Poznańskiego: Brzeskiego z Goli, Fabiana Chojnackiego z Bożejewic, Wojciecha Czypickiego z Wrześni, Dramińskiego, Wojciecha Góreckiego z Próchnowa, Gruszczyńskiego z Taczanowa, Walentego Janasa z Dobrojewa, Kortowicza, Kurowskiego, Krysiewicza, Kwiatkowskiego, Lewickiego, Józefa Łukom-

Ryc. 1. Hipolit Cegielski (1813–1868), prezes Centralnego Towarzystwa Gospodarczego w latach 1865–1868

skiego z Kruszewa, Michalskiego, Aleksandra Nowickiego z Turwi, Stefana Okoniewskiego, Plewkiewicza z Oporowa, Józefa Rivolego z Kórnika, Robowskiego z Kwilcza, Sawińskiego z Łabiszyna, Sokołowskiego, Tłoczyńskiego z Mchów i Wardona (Skoraczewski 1907).

Prezesem nowo powstałego Wydziału Leśnego wybrano Hipolita Trąpczyńskiego (ryc. 2), a jego zastępcą Fabiana Chojnackiego. Trąpczyński w swym wstępnym przemówieniu powiedział m.in.: „Miło zaiste i błogo nam, żeśmy tej szczęśliwej doczekali chwili, w której po raz pierwszy na tej dzielnicy zbieramy się do wspólnej w leśnictwie pracy, a siłami wspólnymi, powtarzam, przy wytrwałości wiele pożytku krajowi przynieść możemy”. Ze względu na rozległy obszar Księstwa i trudności komunikacyjne postanowiono utworzyć w Wydziale dwie sekcje terytorialne: północną, obejmującą powiaty rejencji bydgoskiej, pod przewodnictwem Fabiana Chojnackiego, oraz południową (rejencja poznańska), której przewodnictwo objął Józef Rivoli (ryc. 3) (Górecki 1867).

Następnego dnia nowy Wydział został z uznaniem powitany przez Hipolita Cegielskiego na ogólnym forum walnego zebrania CTG (Anonim 1867).

W taki sposób, pod nazwą Wydział Leśny Centralnego Towarzystwa Gospodarczego dla Wielkiego Księstwa Poznańskiego, rozpoczęło swoją działalność pierwsze towarzystwo leśne na ziemiach zaboru pruskiego. Warto także wyjaśnić różnice w znaczeniu nadawanym słowu „wydział” w zaborach pruskim i austriackim. Pojęcie „wydział”

Ryc. 2. Hipolit Trąpczyński
(1815–1867)

Ryc. 3. Józef Rivoli (1838–1926)

w Wielkopolsce oznaczało organizację, dlatego Wydział Leśny CTG swoim charakterem odpowiadał organizacyjnie w pełni Galicyjskiemu Towarzystwu Leśnemu, natomiast to samo pojęcie w Galicji oznaczało tylko Zarząd GTL (Skoraczewski 1907).

Początki działalności Wydziału Leśnego CTG (1867–1871)

Na samym początku swego istnienia Wydział poniósł bolesną stratę – 29 maja 1867 roku zmarł nagle Hipolit Trąmpczyński (Kronika ... 1877). Kilka tygodni po jego śmierci Zarząd CTG mianował Fabiana Chojnackiego nowym przewodniczącym Wydziału, a Józefa Rivolego – wiceprzewodniczącym.

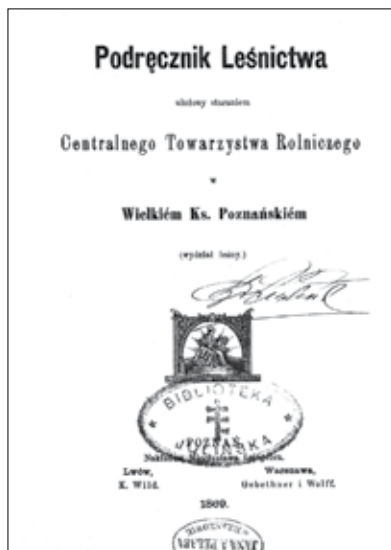
Śmierć pierwszego przewodniczącego nie zahamowała aktywnej działalności Wydziału. Członkowie Wydziału spotykali się corocznie w Poznaniu na walnych zebraniach CTG. Odbływały się ponadto posiedzenia wyjazdowe, zawsze z referatami na tematy fachowe oraz wycieczkami terenowymi do lasów różnych właścicieli. Członkowie Wydziału publikowali także liczne artykuły na łamach „Ziemianina”, organu CTG.

Efektywna praca Wydziału Leśnego i aktywność jego członków zostały wysoko ocenione w sprawozdaniu Zarządu CTG za 1867 rok, odczytanym na walnym zebraniu Towarzystwa 22 lutego 1868 roku: „[...] chlubnie są zapisane na karcie niniejszego sprawozdania czynności Wydziału Leśnego [...]. Szczupły co do liczby Wydział Leśny przedstawia atoli co do inteligencji znakomitą siłę, o której świadczą artykuły, oraz gruntownie opracowane i pouczające rozprawy, nagromadzone w Ziemianinie z 1867 r.” (Anonim 1868a).

Na kolejnych posiedzeniach Wydziału Józef Rivoli oraz Józef Łukomski podejmowali sprawę kształcenia tzw. borowych oraz opracowania jednolitych kryteriów egzaminacyjnych dla elewów leśnych (Górecki 1868, Anonim 1868b). W związku z powyższym, na posiedzeniu Wydziału 16 grudnia 1868 roku poparto projekt Rivolego napisania i wydania popularnego podręcznika dla borowych (Górecki 1869).

Tymczasem w końcu 1868 roku ukazał się pierwszy w zaborze pruskim „Podręcznik Leśnictwa” (na okładce podręcznika widniał rok

wydania 1869). Napisany przez ośmiu członków Wydziału, został wydany w Poznaniu (ryc. 4). Wydawcą podręcznika był Mieczysław Leitgeber, który nabył do niego prawa własności za 100 talarów, za które Wydział miał zakupić dowolnie wybrane książki (Anonim 1868c, Chałupka 2014). „Podręcznik Leśnictwa” nie był jednak owym zapowiadany rok wcześniej „popularnym podręcznikiem dla borowych”, bowiem wydawca w przedmowie wyraźnie adresował książkę przede wszystkim do właścicieli lasów, by wskazać im „sposób powiększenia bogactw”, a także do wykształconych leśników dla „przypomnienia nabytych wiadomości” (Anonim 1869a).

Ryc. 4. Okładka pierwszego w zaborze pruskim podręcznika leśnego

Za swą aktywną działalność Wydział Leśny doczekał się kolejnej pochwały w sprawozdaniu Zarządu CTG za 1868 rok: „Prace Wydziału świadczą, że Wydział pojął swe zadanie i powołanie, że przejął się zamiłowaniem swego zawodu, którego podniesienie za cel sobie obrał” (Anonim 1869b).

W 1871 roku nastąpiła zmiana w organizacji Wydziału: zlikwidowano podział wydziału na dwie sekcje terytorialne i postanowiono odbywać odtąd wspólne wycieczki terenowe (Łukomski 1871a). Pierwsze wspólne posiedzenie Wydziału połączone z wycieczką leśną odbyło się 10 i 11 października 1871 roku w Miłosławiu. W swym referacie pt. „Kilka słów ku podniesieniu leśnictwa prywatnego” Filip Skoraczewski, nadleśniczy lasów miłosławskich, zaproponował wydawanie osobnego czasopisma leśnego oraz utworzenie szkoły, „w którejby młodzi ludzie na borowych kształcić się mogli. Dla borowych zaś będących już w urzędzie, urządzać coroczne kilkutygodniowe kursa w większych, dobrze zagospodarowanych lasach, pod kierownictwem fachowo wykształconego leśnika stojących”. Podczas posiedzenia Józef Rivoli poparł pomysł kursów dla borowych oraz przypomniał swoją wcześniejszą

Ryc. 5. Winieta czasopisma „Ziemianin”

inicjatywę w sprawie utworzenia czasopisma leśnego. Z powodu nadmiaru obowiązków nie mógł on podjąć się od razu redagowania czasopisma, był bowiem w tym czasie plenipotentem Jana Działyńskiego i zarządzał całą majątnością kórnicką, a nie tylko lasami (Broda 2004, Kalisz 2004). Wobec braku innych kandydatów do redagowania pisma ustalono, że leśnicy będą nadal pisali fachowe artykuły do „Ziemianina” (ryc. 5) (Łukomski 1871b).

Ważniejsze przejawy działalności Wydziału Leśnego w latach 1872–1907

W 1875 roku podjęto po raz pierwszy sprawę doświadczalnictwa leśnego. Na posiedzeniu Wydziału 24 lutego Józef Rivoli tak uzasadniał konieczność prowadzenia własnych badań: „Nie będziemy jednak prędzej mieli naszego leśnictwa, póki nie będziemy mieli do dyspozycji tak ważnych do wydoskonalenia nauki leśnictwa polskiego, stacyi doświadczalnych. [...] Wtenczas nie będziemy się potrzebowali posiłkować doświadczeniami bardzo często dla naszych stosunków nieprzydatnymi i fałszywymi, które jednak z braku własnych, dzisiaj na naszej ziemi zastosować jesteśmy zmuszeni” (Wewierowski 1875).

Stacja miała powstać w Wierzenicy, a jej właściciel August Cieszkowski zobowiązał się zapewnić osobny budynek mieszkalny dla personelu oraz 25–30 mórg ziemi na pola doświadczalne. Na posiedzeniu Zarządu CTG 8 września 1878 roku Rivoli przedstawił opracowany przez siebie program działania i roczne koszty utrzymania stacji. Wstrzymano

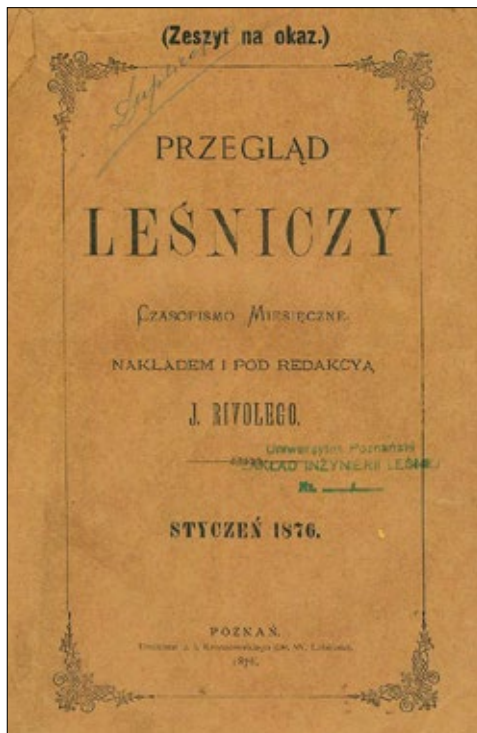
się jednak z jej uruchomieniem, ponieważ proponowana przez Zarząd CTG roczna subwencja na jej działalność była dalece niewystarczająca (Rivoli 1878).

Zrealizował się natomiast pomysł własnego pisma, które Rivoli zaczął wydawać w 1876 roku pod nazwą „Przegląd Leśniczy”, najpierw w Kórniku, a później w Poznaniu (ryc. 6). Ten organ Wydziału Leśnego wychodził, niestety, tylko przez dwa lata, po czym upadł z powodu zbyt małej liczby prenumeratorów, mimo iż rozchodził się na wszystkie zaborzy (Skoraczewski 1907, Szymański 1994).

Na początku lat 80. XIX wieku ustały na jakiś czas posiedzenia terenowe łączone z wycieczkami do lasów, jednak na zebraniu w Poznaniu 16 marca 1886 roku Wydział powrócił do tej formy spotkań. Ku zadowoleniu przewodniczącego Wydziału zwiększał się dopływ nowych członków do Wydziału i wzrastała liczba uczestników zebrań (Łukomski 1891, Kauss 1895).

Na liście tematów dyskutowanych w tym czasie podczas zebrań Wydziału ponownie znalazła się także sprawa kształcenia niższego personelu leśnego, tzw. borowych. Interesujący był również pomysł Filipa Skoraczewskiego ułożenia słownika polskiej terminologii leśnej; realizację tego zadania postanowiono podjąć „za wspólnym porozumieniem powag leśniczych z trzech zaborów dawnej Polski” (Thomas 1887).

Lata 1866–1906 wypełniała więc zwyczajna praca Wydziału Leśnego. W tym okresie Wydział odbył 54 posiedzenia zarówno w Poznaniu, jak i w terenie, często w połączeniu z wycieczkami terenowymi,

Ryc. 6. Okładka pierwszego numeru „Przeglądu Leśniczego”

a jego członkowie opublikowali 347 różnego rodzaju artykułów fachowych (Skoraczewski 1907), głównie w „Ziemiannie” (Rivoli 1911).

W ostatnim roku omawianego okresu działalności Wydziału Leśnego miało miejsce wydarzenie ważne dla całego polskiego leśnictwa. Z okazji 25-lecia istnienia Galicyjskiego Towarzystwa Leśnego odbyło się 18–22 sierpnia 1907 roku w Krakowie XXII Walne Zgromadzenie Członków GTL, które stało się jednocześnie pierwszym trójzaborowym zjazdem leśników polskich (Anonim 1907a). Na Zjazd do Krakowa wyjechała z Wielkopolski znacząca grupa członków Wydziału Leśnego CTG: Józef Rivoli, Filip Skoraczewski, Antoni Kauss, Lucyan Theurich, Władysław Alkiewicz, Józef Thomas, Antoni Metler, Józef Ziółkowski, Kazimierz Wojczyński oraz Edward Ekowski z Pomorza (Anonim 1907b).

Podczas zjazdu przedstawiono trzy główne referaty o stanie lasów w dzielnicach zaborowych podzielonej Ojczyzny. Wygłosili je wybitni leśnicy polscy: Jan Miklaszewski ze Zwierzyńca w Królestwie Polskim, Ignacy Szczerbowski ze Lwowa w Galicji i Filip Skoraczewski z Miłostawia w Wielkim Księstwie Poznańskim.

Referat Skoraczewskiego (1907) wyróżniał się m.in. danymi biograficznymi wielu znanych leśników polskich w Wielkim Księstwie Poznańskim. Autor podał także bogatą bibliografię obrazującą zakres zainteresowań ówczesnych leśników wielkopolskich, co pozwalało uczestnikom zjazdu na poznanie zarówno osiągnięć, jak i problemów, z jakimi się borykali.

Również inni członkowie delegacji Wydziału Leśnego CTG odegrali w Krakowie znaczącą rolę organizacyjną. Przewodniczącym zjazdu jednomyślnie wybrano Józefa Rivolego, prezesa Wydziału Leśnego. Filip Skoraczewski został wybrany członkiem komisji, która na wniosek prof. Stanisława Sokołowskiego opracowała „projekt zawiązania Towarzystw w trzech zaborach”, zaakceptowany następnie przez uczestników zjazdu. Ważny temat „ujednostajnienia terminologii leśniczej” przedstawił na zjeździe Józef Rivoli i on też został wybrany przewodniczącym komisji, której powierzono „zbieranie materiałów, z których ułoży się nowy słownik leśnictwa polskiego, zobowiązywać mający leśników na całym obszarze Polski” (poza Rivolim w skład komisji weszli także Kazimierz Wojczyński i Antoni Kauss). Ten ostatni na zakończenie zjazdu przedstawił także w imieniu specjalnej komisji projekt rezolucji

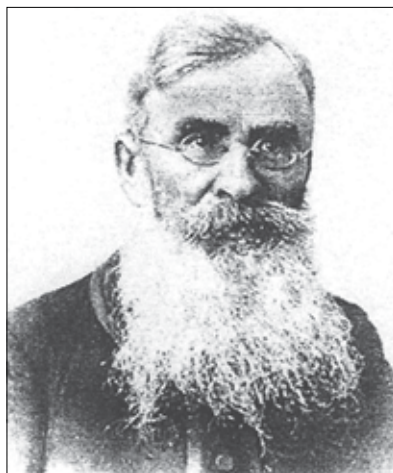
popierającej starania o utworzenie wyższej uczelni leśnej w Warszawie, co zjazd jednomyślnie zatwierdził (Anonim 1907b).

Towarzystwo Leśne w Wielkim Księstwie Poznańskim (1908–1918)

Kierując się uchwałą I Zjazdu Leśników Polskich w Krakowie, na zebraniu Wydziału Leśnego w Poznaniu 16 października 1907 roku omówiono „konieczność zmiany dotychczasowego ustroju wydziału”. Prezes Rivoli zaproponował utworzenie towarzystwa i opracowanie jego statutu, proponując nazwę: „Towarzystwo Leśników Poznańskich”. Po dyskusji przyjęto tę propozycję większością głosów, powołując jednocześnie komisję do spraw opracowania statutu, w skład której weszli: Józef Rivoli, Kazimierz Wojczyński i Stanisław Breliński (Anonim 1907c).

W dniach 10–12 marca 1908 roku odbyło się w Poznaniu, w Domu Przemysłowym, doroczne walne zebranie Centralnego Towarzystwa Gospodarczego, w ramach którego 11 marca odbyło się także walne zebranie Wydziału Leśnego, które rozpatrzyło statut przedstawiony przez Wojczyńskiego i zatwierdziło go bez żadnych poprawek (niestety, nie udało się dotąd trafić na ślad tego statutu). Prezes Rivoli oświadczył, że dawny Wydział Leśny przyjmuje ostatecznie nazwę „Towarzystwo Leśne w Wielkim Księstwie Poznańskim”. Wybrano w tajnym głosowaniu zarząd Towarzystwa w składzie: Józef Rivoli – prezes, Ludwik Borczyński – wiceprezes oraz Stanisław Breliński, Filip Skoraczewski (ryc. 7), Kazimierz Wojczyński i Julian Brzeski – członkowie zarządu (Breliński 1908a).

W dyskusji powrócił temat własnego czasopisma leśnego. Jedną z rozważanych koncepcji było wydawanie dodatku leśnego do pisma „Łowiec Wielkopolski” redagowanego przez obecnego na zebraniu Wła-

Ryc. 7. Filip Skoraczewski (1838–1910)

dystawa Jantę-Połączyńskiego, prezesa Towarzystwa Łowieckiego i członka Wydziału Leśnego. Po dyskusji przyjęto jednak uchwałę o wydawaniu własnego organu pod tytułem „Przegląd Leśniczy” (ryc. 8), na razie jako kwartalnego dodatku do „Ziemianna” (Pobereźnik 1908, Breliński 1908a). Pierwszy numer nowego organu Towarzystwa Leśnego pod redakcją Wacława Swinarskiego ukazał się już w czerwcu 1908 roku (Anonim 1908, Szymański 1994, Kusiak 2004).

Po latach zrealizowano wreszcie pomysł corocznych kursów dla borowych w Kórniku. W drugim, wrześniowym numerze „Przeglądu Leśniczego” opublikowano ramowy program zajęć i wyznaczono termin pierwszego kursu dla borowych (Breliński 1908b). Ogłoszenie o kursie, z życzliwym komentarzem redakcji, ukazało się także na łamach „Łowca Wielkopolskiego” (Breliński 1908c), a sam kurs odbył się w październiku 1908 roku (Mreła 1909).

Na zebraniu marcowym w 1909 roku Towarzystwo podjęło nowy ważny temat, zwracając uwagę na działalność Pruskiej Izby Rolniczej, utworzonej w 1895 roku w rejencji poznańskiej. Izba ta zaczęła uzyskiwać coraz większy wpływ kontrolny także na lasy polskich ziemian. Niektórzy z nich zaczęli bowiem korzystać z doradztwa rządowych urzędników leśnych, pomijając własnych nadleśniczych. Dostrzegając to zjawisko, Towarzystwo Leśne zaapelowało do „panów Obywateli, aby w przyszłości polskich leśników więcej uwzględniać raczyli”.

Sprawa przekazywania lasów przez niektórych polskich ziemian pod nadzór pruskich urzędników państwowych wróciła podczas walnego zebrania Towarzystwa, które odbyło się 9 marca 1910 roku w salce Domu Katolickiego w Poznaniu (nieistniejący dziś budynek przy kościele św. Marcina). Uczestnicy ożywionej dyskusji wskazywali z ubolewaniem na istniejące przekonanie niektórych Polaków – właścicieli lasów, o wyższych kompetencjach pruskich urzędników leśnych, którym nie-

Ryc. 8. Pierwszy numer „Przeglądu Leśniczego”, wznowionego w 1908 roku

k którzy polscy ziemianie powierzali administrację swych lasów. Podsumowując dyskusję, Rivoli stwierdził, że właściciele ci „widzą wszelkiego rodzaju doskonałości w urzędnikach fiskalnych, a zapoznają dobre chęci i specjalne uzdolnienia leśników prywatnych do zarządzania lasami prywatnymi”.

W części referatowej zebrania podjęto niesłychanie ważny temat z zakresu hodowli lasu, zlecając nadleśniczemu Górskiemu z Łabiszyna opracowanie referatu pt. „Jak ważną jest sprawa pochodzenia nasion krajowego w przeciwieństwie do zagranicznego, dla przyszłości naszych lasów” (Brelński 1910).

Podczas walnego zebrania Towarzystwa w marcu 1911 roku Rivoli podkreślił specjalny charakter tego zgromadzenia związany z obchodami 50-lecia istnienia Centralnego Towarzystwa Gospodarczego. W dyskusji powrócono do tematu podręcznika dla borowych, analizując konspekt opracowany przez Kazimierza Wojczyńskiego. Uznano konspekt za zbyt obszerny i skomplikowany i odłożono decyzję w sprawie wydania podręcznika na następne posiedzenie Towarzystwa (Brelński 1911a).

Jesienne zebranie Towarzystwa w tym samym roku odbyło się w Lesznie i było połączone z wycieczką w lasy kąkolewskie. Omawiano zasady współpracy z tartakami oraz różne metody karczowania pniaków na zrębach. Przewodniczący Rivoli poparł pomysł prowadzenia stałych obserwacji opadów atmosferycznych, oferując chętnym do ich prowadzenia pomoc w zakupie stosownej aparatury (Brelński 1911b).

Na zebraniu 5 marca 1912 roku, które odbyło się w Poznaniu, prezes Rivoli oznajmił, że w tym roku wyjdzie wreszcie „Podręcznik dla borowych” (nie znalazłem o nim żadnych informacji). Wobec utrzymującej się kolejny rok suszy zalecono zakładanie zbiorników wodnych w zagłębieniach leśnych, niszczenie włoskowatości gleby oraz przeciwdziałanie osuszającemu działaniu wiatrów poprzez umiarkowane trzebieże i zręby przeciwwiatrowe (Pacyński 1912a).

We wrześniowym zebraniu Towarzystwa w 1912 roku, które odbyło się w Nakle w połączeniu z wycieczką do lasów potulickich, wziął udział delegat Wydziału Leśnego z Królestwa Polskiego. Kazimierz Wojczyński omówił najnowsze teorie urządzania lasów, postulując opracowanie stosownej instrukcji dostosowanej do warunków przyrodniczych Wielkopolski (Pacyński 1912b).

Po czterech latach Towarzystwo Leśne powróciło do sprawy działalności Pruskiej Izby Rolniczej. Na walnym zebraniu w marcu 1913 roku, przy licznych udziałach ziemian – właścicieli lasów, postanowiono powołać do życia w ramach Towarzystwa specjalną grupę fachowców, która udzielałaby polskim właścicielom lasów wszelkich porad w zakresie administrowania lasami, wykonywania planów, pomiarów i takсации, pośredniczenia w sprzedaży drewna, zaopatrywania w nasiona i sadzonki itp. Dla opracowania zasad funkcjonowania tej grupy wybrano siedmioosobową komisję składającą się zarówno z ziemian (Komierowski z Komierowa, Szczaniecki z Łaszczyna i Żółtowski z Niechanowa), jak i leśników (Rivoli, Pacyński, Alkiewicz i Malinowski) (Anonim 1913). Chodziło tutaj wyraźnie o przejęcie zakresu usług świadczonych właścicielom lasów przez rządową Izbę Rolniczą. Prawdopodobnie obawiano się także, że właściciele lasów, korzystając z atrakcyjnych cenowo usług Izby Rolniczej, będą ograniczać zatrudnianie leśników Polaków. Efektem pracy komisji było utworzenie „Biura Leśnego” oraz powiadomienie wszystkich ziemian polskich o zakresie jego działania (Pacyński 1914a).

W 1913 roku odbyło się także wyjazdowe zebranie Towarzystwa w Pleszewie, na którym rozpoczęto dyskusję na temat odnowienia sosny samosiewem. Dyskusję tę kontynuowano na wiosennym posiedzeniu 10 marca 1914 roku w Poznaniu, a jej uczestnicy doszli do wniosku, że w warunkach Wielkopolski lepsze efekty daje jednak odnowienie sztuczne. Ze szczególnym naciskiem podkreślono jednocześnie konieczność używania nasion rodzimego pochodzenia do produkcji sadzonek. Na tym samym zebraniu postanowiono także nawiązać ścisłą współpracę z Towarzystwem Łowieckim kierowanym przez Władysława Jantę-Połączyńskiego (Pacyński 1914b).

W czerwcowym numerze „Przeglądu Leśniczego” Towarzystwo Leśne ogłosiło zapisy na siódmy kurs dla borowych w Kórniku, który miał się odbyć w pierwszym tygodniu sierpnia 1914 roku (Wojczyński 1914). Wybuch I wojny światowej nie wstrzymał co prawda wydawania organu Towarzystwa Leśnego, jednak w ostatnich numerach z 1914 roku oraz we wszystkich numerach z lat 1915 i 1916 brakuje jakichkolwiek informacji o działalności Towarzystwa z wyjątkiem dwóch komunikatów przypominających o bibliotece Towarzystwa w Kórniku

i zachęcających do wypożyczenia czasopism i książek (Wojczyński 1916a i b). Brak innych wiadomości świadczy o tym, że w 1914 roku i w latach następnych nie doszło ani do zapowiadanego jesiennego posiedzenia Towarzystwa w Patoce na Śląsku, ani do sierpniowego kursu dla borowych w Kórniku.

Dopiero pierwszy numer „Przeglądu Leśniczego” z 1917 roku zdaje relację ze spotkania członków Towarzystwa „w szczyptym gronie... mniej więcej 20 leśników i właścicieli lasów” 20 grudnia 1916 roku w Poznaniu, w Hotelu Francuskim. Okazją do spotkania była 50. rocznica powstania Wydziału

Leśnego CTG oraz uczczenie półwiecza pracy Józefa Rivolego dla Wydziału i Towarzystwa (ryc. 9). Z tej okazji jubilat otrzymał zachowany do dzisiaj dyplom z podpisami wszystkich zebranych (Anonim 1917). Spotkanie jubileuszowe było jedynym przejawem istnienia Towarzystwa Leśnego w okresie od kwietnia 1914 roku do końca 1917 roku.

O powrocie do normalnej działalności świadczy zebranie Towarzystwa, które odbyło się 21 stycznia 1918 roku w Poznaniu przy udziale 20 członków. Uczestnicy zebrania przyjęli rezygnację Józefa Rivolego z prezesury Towarzystwa i obdarzyli go godnością honorowego prezesa. Nowym prezesem wybrano Władysława Alkiewicza, a jego zastępcą Edmunda Bartza. W skład zarządu weszli także: Teofil Lorkiewicz z Kwilcza, pełniący funkcję sekretarza, Kazimierz Wojczyński z Kórnika – skarbnik i bibliotekarz, oraz hr. Zygmunt Żółtowski z Nekli i dr Wacław Swinarski, redaktor „Przeglądu Leśniczego” – członkowie

Ryc. 9. Dyplom uznania dla Józefa Rivolego

(Pacyński 1918). Załącznikiem do protokołu z tego zebrania było sprawozdanie skarbnika z dochodów i rozchodów Towarzystwa w czasie od 10 marca 1914 roku do 27 lutego 1918 roku (Wojczyński 1918).

Na posiedzeniu 21 stycznia 1918 roku wyznaczono kolejne zebranie Towarzystwa na 28 lutego, jednak dwa kolejne numery „Przeglądu Leśniczego” nie przyniosły o nim żadnych informacji. Odbyło się natomiast w Poznaniu zebranie 21 października tegoż roku, na którym podjęto decyzję o połączeniu „Przeglądu Leśniczego” z „Łowcem Wielkopolskim”. Postanowiono także, że „połączone pismo o nazwie «Leśnik i Łowiec Wielkopolski» miało wychodzić co miesiąc począwszy od 1 stycznia 1919 r.”, a jego finansowanie przejmie Towarzystwo Łowieckie (Bartz 1918). Tak więc czwarty numer „Przeglądu Leśniczego” z 1918 roku był ostatnim numerem organu Towarzystwa Leśnego w Wielkim Księstwie Poznańskim (ryc. 10), o czym tak informowała jego redakcja: „Na obecnym numerze zamykamy wydawnictwo «Przeglądu Leśniczego» jako dodatku do «Ziemianina». Zarząd Towarzystwa Leśnego w W. Ks. Poznańskim postanowił organ swój wydać w połączeniu z organem Towarzystwa Łowieckiego i nowe pismo wychodzić będzie nadal pod zmienionym kierownictwem i tytułem. Zmiana ta, jak sądzimy, wyjdzie na korzyść pisma, czego mu serdecznie życzymy” (Anonim 1918). Na posiedzeniu 21 października 1918 roku wyznaczono także dwa tematy referatów na następne spotkanie. Jeden z nich miał dotyczyć dodatnich i ujemnych wpływów wojny na lasy wielkopolskie (Bartz 1918).

Powyższe informacje były ostatnimi wzmiankami o działalności Towarzystwa Leśnego w Wielkim Księstwie Poznańskim, jakie znalazłem w dostępnych internetowo źródłach, a posiedzenie październikowe było najprawdopodobniej ostatnim w dziejach Towa-

Ryc. 10. Winieta ostatniego numeru „Przeglądu Leśniczego”

rzystwa Leśnego. Nie znalazłem też żadnych informacji o ukazaniu się pisma „Leśnik i Łowiec Wielkopolski”.

Oddział Poznański Polskiego Towarzystwa Leśnego (1925–1939)

W 1920 roku GTL przekształciło się w Małopolskie Towarzystwo Leśne, które pięć lat później, 14 września 1925 roku we Lwowie, przeobraziło się w ogólnokrajowe Polskie Towarzystwo Leśne. Powołano Tymczasową Radę Naczelną PTL, w skład której zaproszono także dwóch przedstawicieli leśników z zaboru pruskiego: Władysława Alkiewicza i Antoniego Pacyńskiego (Kasprzyk 1984).

Na swym pierwszym posiedzeniu, 12 grudnia 1925 roku w Warszawie, Rada ta postanowiła utworzyć trzy oddziały Towarzystwa: warszawski, lwowski i poznański, oraz zwołać zjazd delegatów dopiero po utworzeniu co najmniej dwóch oddziałów Towarzystwa. Do komitetu organizacyjnego Oddziału Poznańskiego Rada wybrała Władysława Alkiewicza i Józefa Ziółkowskiego, którzy mieli sobie dobrać dalszych współpracowników (Anonim 1925).

Pierwszym oddziałem PTL stał się Oddział Lwowski, powołany formalnie 8 września 1926 roku i kontynuujący niejako automatycznie działalność Galicyjskiego i Małopolskiego Towarzystwa Leśnego (Anonim 1926, Kasprzyk 1984). Sprawa organizacji kolejnych oddziałów PTL przeciągała się, a powstały 22 marca 1927 roku Oddział Warszawski nie wykazywał większej aktywności.

Wykorzystano jednak formalne istnienie tego Oddziału i zwołano do Warszawy I Ogólne Zebranie Delegatów Polskiego Towarzystwa Leśnego na 23 lipca 1928 roku. Mimo nieistnienia oddziału PTL na terenach byłego zaboru pruskiego, w wybranej przez delegatów Radzie Naczelnej PTL znalazło się dwóch leśników z byłego zaboru pruskiego: Jan Fijałkowski z Pomorza, wybrany jednym z trzech wiceprzewodniczących, oraz Władysław Alkiewicz z Wielkopolski jako jeden z radców, czyli członków zarządu (Anonim 1928, Kasprzyk 1984).

Formalna obecność W. Alkiewicza, ostatniego prezesa Towarzystwa Leśnego w Wielkim Księstwie Poznańskim, w składzie Rady Naczel-

nej stwarzała szansę na szybkie ukonstytuowanie się oddziału PTL w Poznaniu, tymczasem organizacja oddziału w Poznaniu nadal nie posuwała się naprzód. Podjęto ten temat na II Ogólnym Zebraniu Delegatów PTL we Lwowie w 1930 roku, gdzie ponownie zaapelowano o zorganizowanie oddziałów w Poznaniu, a także w Krakowie i Wilnie (Anonim 1930).

Kolejny raz sprawa Oddziału Poznańskiego wróciła na posiedzeniu Rady Naczelnej PTL w Krakowie w lutym 1931 roku. Pod nieobecność Władysława Alkiewicza zwrócono się do Jana Fijałkowskiego z Pomorza i prof. Aleksandra Kozikowskiego ze Lwowa o podjęcie działania w tej sprawie (Anonim 1931). Na kolejnym posiedzeniu Rady Naczelnej w czerwcu 1931 roku we Lwowie nie było również Władysława Alkiewicza, członka Rady. Jan Fijałkowski, przedstawiciel Pomorza, złożył sprawozdanie z podjętych przez siebie kroków w sprawie organizacji Oddziału Poznańsko-Pomorskiego. Postanowiono wydrukować statut PTL i wraz ze specjalną odezwą rozesłać go do właścicieli lasów i leśników z zachodnich województw. Następnym krokiem miało być zwołanie zebrania organizacyjnego w Bydgoszczy (Kozikowski 1931).

III Ogólne Zebranie Delegatów PTL odbyło się we Lwowie w grudniu 1931 roku bez udziału delegatów z Wielkopolski i Pomorza. W protokole odnotowano: „Z organizacją Oddziału poznańsko-pomorskiego nie postąpiliśmy naprzód mimo starań członków, na których złożono ten obowiązek. Natrafili oni bowiem w swoich usiłowaniach na poważne i właściwie niczem nieuzasadnione przeszkody czynników dziś uniemożliwiających pozyskanie większej ilości członków i zorganizowanie Oddziału. W każdym razie zdołaliśmy w tej dziedzinie zebrać adresy 280 osób z kół właścicieli lasów i leśników, do których Oddział lwowski wysłał w czasie najbliższym odezwę, zapraszającą do zapisywania do naszego Towarzystwa” (Anonim 1932).

Z powyższego zapisu wyraźnie wynika, że istniały w Wielkopolsce środowiska, które z nieznanых powodów utrudniały powstanie Oddziału.

Dwa lata później na V Ogólnym Zebraniu Delegatów PTL obecny był Jan Fijałkowski z Pomorza, natomiast z Wielkopolski znów nie było nikogo. Zebrani zajmowali się „sprawą poznańską”, o czym świadczy lakoniczne zdanie z protokołu: „Prace organizacyjne nad utworzeniem Oddziału w Poznaniu postępują stale naprzód” (Anonim 1934). Tym-

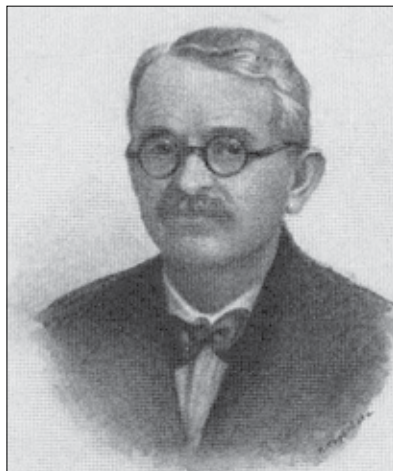
czasem 3 czerwca 1934 roku ukonstytuował się Oddział Krakowski, trzeci w Polskim Towarzystwie Leśnym (W.F. 1935).

Gość z Wielkopolski w osobie inż. Stefana Studniarskiego pojawił się wreszcie na VI Ogólnym Zebraniu Delegatów PTL w Warszawie, które odbyło się 16 grudnia 1934 roku. W protokole z zebrania znów bardzo lapidarnie stwierdzono, że „stworzono warunki do zorganizowania Oddziału poznańskiego”; nie odnotowano przy tym żadnej wypowiedzi Studniarskiego na posiedzeniu (Anonim 1935a).

Wreszcie po 10 latach starań, 16 lutego 1935 roku doszło do utworzenia Poznańskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Leśnego. Na zebraniu organizacyjnym dokonano wyboru władz Oddziału, który liczył 58 członków. Informując o tym fakcie, redakcja „Sylwana” obiecała opublikowanie protokołu z zebrania (Anonim 1935b). Niestety, z niewiadomych powodów, nigdy nie doszło do publikacji tego dokumentu i poza cytowanym wyżej lakonicznym komunikatem w „Sylwaniu”, nie dysponujemy żadnym innym opisem przebiegu zebrania założycielskiego.

Mimo formalnego powstania Oddziału Poznańskiego PTL, z nieznanych powodów jego delegaci nie pojawili się na Nadzwyczajnym Zebraniu Delegatów PTL w Warszawie w czerwcu 1935 roku, które po wyczerpującej dyskusji dokonało ważnych zmian w Statucie Towarzystwa (Anonim 1936a). Po raz pierwszy przedstawiciele Oddziału Poznańskiego w osobach St. Golcy i Wł. Śladka pojawili się natomiast na walnym zgromadzeniu Oddziału Lwowskiego w październiku tego samego roku. Na zebraniu tym poinformowano o przejściu 37 dotychczasowych członków Oddziału Lwowskiego do Oddziału Poznańskiego (Anonim 1936b).

Delegaci Oddziału Poznańskiego w osobach Antoniego Linke, Leona Mroczkiewicza i Stefana Studniarskiego (ryc. 11) uczestniczyli także w zebraniu delegatów w Krakowie w grudniu 1936 roku (ten ostatni został wybrany do Rady

Ryc. 11. Profesor Stefan Studniarski
(1868–1942)

Naczelnej na dwuletnią kadencję). Postanowieniem delegatów udzielono wówczas dwóm Oddziałom – Krakowskiemu i Poznańskiemu subwencji na cele organizacyjne w postaci redukcji udziału Rady Naczelnej w składkach członkowskich do 50%. W sprawozdaniu finansowym podano, że w 1935 roku Oddział Poznański wpłacił na konto Rady Naczelnej 252,65 zł, a w roku 1936 – 784,14 zł. W preliminarzu budżetowym na 1937 rok przewidywano wpływ sumy 819 zł, co wynikało z liczby 70 członków i rocznej składki członkowskiej w wysokości 11,70 zł. Warto wspomnieć, że to na tym zebraniu ustanowiono oficjalną odznakę Polskiego Towarzystwa Leśnego w postaci gałązki jodłowej z literami PTL (Roszkowski, Janiczek 1938).

Kolejne zebranie delegatów, tym razem z udziałem Antoniego Linke, Leona Mroczkiewicza i Zygmunta Skórzewskiego, właściciela Czerniejewa, odbyło się w marcu 1938 roku we Lwowie. Dyskutowano wówczas m.in. o sprawie subwencji na wydawanie „Sylwana”, o którą Rada Naczelna PTL zwróciła się bezskutecznie do kilku instytucji (Ministerstwo Oświaty, Fundusz Kultury Narodowej i Polska Akademia Umiejętności). Jedynie Fundacja Kórnicka odpowiedziała pozytywnie, wpłacając na ten cel 250 zł. Oddział Poznański wpłacił tylko 600 zł ze składek za rok 1937 (na przewidywane 819 zł), a wobec zmniejszenia liczby członków do 60, ustalono w preliminarzu budżetowym na 1938 rok wpłatę 702 zł. Podczas zebrania delegat z Wielkopolski, Zygmunt Skórzewski, odczytał wnioski Oddziału Poznańskiego, w których postulowano powołanie przez PTL specjalnej komisji do spraw nasiennictwa leśnego oraz szersze informowanie społeczeństwa o działalności PTL na łamach prasy codziennej. Oddział Poznański zaprosił także delegatów na następne zebranie do Poznania (Anonim 1938), jednak do zjazdu delegatów w Poznaniu w 1939 roku już nie doszło (Kasprzyk 1984).

Zakończenie

Podsumowując działalność Oddziału Poznańskiego w latach międzywojennych, trzeba podkreślić przede wszystkim jego późne powołanie, dopiero w 10 lat po powstaniu Polskiego Towarzystwa Leśnego. Być może pewne środowiska (trudno powiedzieć, jakie) były przeciwne

rozszerzeniu działania Polskiego Towarzystwa Leśnego na Wielkopolskę, na co wskazywałoby omówione wyżej stanowisko Rady Naczelnej z grudnia 1931 roku. Innym powodem mogło być aktywne zaangażowanie wielu leśników w działalność Związku Leśników Polskich i innych instytucji, o czym także wspomniano wyżej.

Trzeba jednak powiedzieć, że po swym powstaniu Oddział Poznański – chociaż w niewielkim stopniu, ale zaznaczył swe istnienie na forum ogólnym PTL, co dokumentują m.in. relacje z zebrań delegatów drukowane w „Sylwanie”. Nie natrafiłem jednak na ślady uczestnictwa Oddziału Poznańskiego w toczących się wówczas często burzliwych dyskusjach, z aktywnym uczestnictwem innych oddziałów PTL, które na łamach „Sylwana” prezentowały swoje krytyczne stanowiska m.in. w sprawie ochrony lasów drobnej własności, protestowały przeciwko postanowieniom ustawy o zagospodarowaniu lasów niepaństwowych, odnoszącym się do pracowników leśnych, oraz przeciwko dekretovi prezydenta podporządkowującemu sprawy leśne rolnictwu. W „Sylwanie” ukazywały się także regularnie sprawozdania i protokoły z posiedzeń Oddziału Lwowskiego, rzadziej Krakowskiego, Warszawskiego czy Ziemi Północno-Wschodnich, jednak z Poznańskiego nie napływały żadne informacje o działalności tamtejszego oddziału.

Nie zachowały się, niestety, oryginalne archiwalia w postaci protokołów z walnych zebrań Oddziału Poznańskiego, zebrań zarządu, sprawozdania komisji rewizyjnej itp., wskutek czego nie wiemy praktycznie nic o aktywności Oddziału w wymiarze lokalnym. Taka aktywność jednak istniała, czego świadectwem może być informacja Inspektoratu Leśnego Wielkopolskiej Izby Rolniczej o współpracy „z Oddziałem Poznańskim Polskiego Tow. Leśnego, które wykazuje wysokie zainteresowanie we wszelkich ważniejszych pracach Inspektoratu Leśnego, szczególnie zaś sprawami kształcenia personelu leśnego i nasiennictwa” (Sprawozdanie... 1937).

Nakreślony wyżej zarys historii Wydziału Leśnego CTG, Towarzystwa Leśnego w Wielkim Księstwie Poznańskim i Oddziału Poznańskiego PTL z pewnością nie wyczerpuje tematu, a jedynie otwiera szeroką perspektywę dalszych poszukiwań archiwalnych dla poszerzenia wiedzy o dziejach Oddziału Wielkopolskiego Polskiego Towarzystwa Leśnego.

Literatura:

- Anonim, *Sprawozdanie z posiedzenia Zarządu Centraln. Towarzystwa Gospodarczego dla Wlk. Ks. Poznańskiego z dn. 10 listopada r.b.*, „Ziemianin” 1866, nr 47: 1–4.
- Anonim, *Protokół Walnego Zebrania Central. Towarzystwa Gospodarczego dla W. Ks. Poznańskiego*, „Ziemianin” 1867, nr 8: 57–60.
- Anonim, *Sprawozdanie z czynności Zarządu Centralnego Towarzystwa Gospodarczego dla W. Ks. Poznańskiego za rok 1867*, „Ziemianin” 1868a, nr 10: 75–77.
- Anonim, *Protokół z posiedzenia Zarządu Centralnego Towarzystwa Gospodarczego dla W. Ks. Poznańskiego, wspólnie z Delegowanymi Towarzystw Rolniczych Filjalnych dnia 15 października 1868 r. odbytego*, „Ziemianin” 1868b, nr 45: 354–356.
- Anonim, *Wiadomości literackie*, „Ziemianin” 1968c, nr 52: 418.
- Anonim, *Przedmowa [w:] Podręcznik leśnictwa*, Poznań 1869a, nakładem Mieczysława Leitgebra.
- Anonim, *Sprawozdanie Zarządu Centralnego Tow. Gosp. dla W. Ks. Poznańskiego za rok 1868*, „Ziemianin” 1869b, nr 2: 9–11.
- Anonim, *Zaproszenie na XXII Walne Zgromadzenie członków Galicyjskiego Towarzystwa Leśnego połączone z Ogólnym Zjazdem polskich leśników*, „Ziemianin” 1907a, nr 29: 152.
- Anonim, *Zjazd leśników polskich w Krakowie*, „Ziemianin” 1907b, nr 35: 179–182.
- Anonim, *Sprawozdanie z zebrania wydziału leśnego odbytego w Poznaniu dnia 16 października 1907*, „Ziemianin” 1907c, nr 44: 221.
- Anonim, *Od redakcyi*, „Przegląd Leśniczy” 1908, nr 1: 1–2.
- Anonim, *Sprawozdanie z obrad Walnego Zebrania Towarzystwa Leśnego w dniu 3 marca 1913*, „Przegląd Leśniczy” 1913, nr 2: 33–36.
- Anonim, *Pięćdziesięcioletni jubileusz Towarzystwa leśnego i jego przewodniczący Józef Rivoli*, „Przegląd Leśniczy” 1917, nr 1: 1–4.
- Anonim, *Od Redakcyi*, „Przegląd Leśniczy” 1918, nr 4: 113–114.
- Anonim, *I posiedzenie Tymczasowej Rady Naczelnej Polskiego Towarzystwa Leśnego*, „Sylwan” 1925, XLIII, listopad–grudzień: 304–305.
- Anonim, *Komunikaty*, „Sylwan” 1926, XLIV, sierpień–wrzesień: 280.
- Anonim, *I. Ogólne Zebranie Delegatów Polskiego Towarzystwa Leśnego*, „Sylwan” 1928, XXLVI, nr 3: 313–318.

- Anonim, *Protokół z II. Walnego Zebrania Delegatów Polskiego Towarzystwa Leśnego we Lwowie, w dniu 6 lipca 1930 r.*, „Sylwan” 1930, XLVIII, nr 3: 310–315.
- Anonim, *Protokół z posiedzenia Rady Naczelnej Polskiego Towarzystwa Leśnego odbytego dnia 2 lutego 1931 r. w Krakowie*, „Sylwan” 1931, XLIX, nr 1: 107–111.
- Anonim, *Protokół III. Ogólnego Zebrania Delegatów Polskiego Towarzystwa Leśnego, odbytego dnia 6 grudnia 1931 we Lwowie*, „Sylwan” 1932, L, nr 1: 22–32.
- Anonim, *Protokół V. Ogólnego Zebrania Delegatów Pol. Tow. Leśnego z dnia 10 grudnia 1933*, „Sylwan” 1934, LII, nr 6: 196–200.
- Anonim, *Protokół z VI. Ogólnego Zebrania Delegatów Pol. Tow. Leśn. w Warszawie dnia 16 grudnia 1934*, „Sylwan” 1935a, s. B, LIII, nr 3: 126–135.
- Anonim, *Powstanie Oddziału Poznańskiego Pol. Tow. Leśnego*, „Sylwan” 1935b, s. B, LIII, nr 1: 48.
- Anonim, *Protokół z Nadzwyczajnego Ogólnego Zebrania Delegatów Polskiego Towarzystwa Leśnego odbytego dnia 16 czerwca 1935 r. w Warszawie przy ul. Miodowej 23*, „Sylwan” 1936a, s. B, LIV, nr 1: 29–33 i nr 2: 64–71.
- Anonim, *Protokół Walnego Zgromadzenia Oddziału Lwowskiego Polsk. Tow. Leśn., odbytego dnia 6 października 1935 r. o godz. 10.30 we Lwowie w Sali przy ul. św. Marka 1*, „Sylwan” 1936b, s. B, LIV, nr 6: 189–204.
- Anonim, *Protokół z Zebrania Delegatów Polskiego Towarzystwa Leśnego odbytego dnia 27 marca 1938 w Sali Polskiego Towarzystwa Politechnicznego przy ul. Zimorowicza 9 o godz. 11-tej*, „Sylwan” 1938, s. B, LXI, nr 5–6: 142–147.
- Bartz E., *Sprawozdanie z zebrania Towarzystwa Leśnego na W. Ks. Poznańskie odbytego w Poznaniu, dnia 21-go października 1918*, „Przegląd Leśniczy” 1918, nr 4: 114–117.
- Breliński S., *Sprawozdanie z posiedzenia walnego zebrania Wydziału leśnego Centr. Tow. Gosp. w Wielkiem Księstwie Poznańskiem z dnia 11 marca 1908 r.*, „Przegląd Leśniczy” 1908a, nr 2: 35–39.
- Breliński S., *Odezwa*, „Przegląd Leśniczy” 1908b, nr 2: 33–34.
- Breliński S., *Odezwa Towarzystwa Leśnego, „Łowiec Wielkopolski”* 1908c, nr 13: 207–208.
- Breliński S., *Sprawozdanie z Walnego Zebrania Tow. Leśnego na W. Księstwo Poznańskie*, „Przegląd Leśniczy” 1910, nr 2: 33–36.
- Breliński S., *Sprawozdanie z Walnego Zebrania Towarzystwa Leśnego w W. Ks. Poznańskiem odbytego w Poznaniu d. 6 marca 1911 r.*, „Przegląd Leśniczy” 1911a, nr 2: 33–42.

- Breliński S., *Sprawozdanie z jesiennego Zebrania Towarzystwa Leśnego w W. Ks. Poznańskim odbytego w Lesznie dnia 5 września 1911*, „Przegląd Leśniczy” 1911b, nr 4: 97–101.
- Broda J., *Sylwetka Józefa Rivolego i główne kierunki jego działalności* [w:] *Profesor dr h.c. Józef Rivoli: In memoriam*, Poznań 2004, 9–15.
- Chałupka W., Modrzyński J., *Polscy studenci w Królewskiej Saskiej Akademii Leśnej w Tharandcie w latach 1816–1919*, *Studia i Materiały Ośrodka Kultury Leśnej* 2012, 11: 17–50.
- Chałupka W., *Najstarsze polskie podręczniki leśnictwa w zaborze pruskim na tle XIX-wiecznej polskojęzycznej literatury leśnej*, *Studia i Materiały Ośrodka Kultury Leśnej* 2014, 13: 41–70.
- Górecki [W.], *Sprawozdanie z pierwszego posiedzenia „Wydziału Leśnego” z dnia 20 grudnia 1866*, „Ziemiańin” 1867, nr 2: 5–6.
- Górecki W., *Sprawozdanie z Wydziału Leśnego*, „Ziemiańin” 1868, nr 12: 95–96.
- Górecki [W.], *Sprawozdanie z „Wydziału Leśnego”, odbytego w Poznaniu dnia 16 grudnia b.r. [1868]*, „Ziemiańin” 1869, nr 5: 38–39.
- Grot Z., *Hipolit Cegielski*, Wydawnictwo Miejskie, Poznań 2000, s. 324.
- Kalisz Z., *Józef Rivoli – plenipotent i zarządca majątków kórnickich Jana Działyńskiego* [w:] *Profesor dr h.c. Józef Rivoli: In memoriam*, Poznań 2004, 23–25.
- Karwowski S., *Historia Wielkiego Księstwa Poznańskiego*, Tom II, Poznań 1919, s. 540.
- Kauss A., *Wydział leśny*, „Ziemiańin” 1895, nr 12: 48–49.
- Komierowski R., *Rys historyczny dwudziestopięcioletniego istnienia Towarzystwa Centralnego Gospodarczego na W. Ks. Poznańskie*, Poznań 1886, 1–55.
- Kozikowski A., *Protokół z posiedzenia Rady Naczelnej Polskiego Tow. Leśn., odbytego dnia 8 czerwca 1931 r. o godzinie 17-tej we Lwowie przy ul. św. Marka 1*, „Sylwan” 1931, XLIX, nr 2: 253–256.
- Kronika Żałobna Rodzin Wielkopolskich od 1863–1876 r. z uwzględnieniem ważniejszych osobistości zmarłych w tym przeciągu czasu w innych dzielnicach Polski i na obczyźnie przez Teodora Żychlińskiego*. W Poznaniu czcionkami drukarni Jarosława Leitgebra. 1877.
- Kusiak W., *Józef Rivoli – twórca i pierwszy redaktor „Przeglądu Leśniczego”* [w:] *Profesor dr h.c. Józef Rivoli: In memoriam*, Poznań 2004, 27–33.
- Łukomski J., *Referat z posiedzenia Wydziału Leśnego, odbytego dnia 14 lutego 1871*, „Ziemiańin” 1871a, nr 15: 120–121.
- Łukomski J., *Sprawozdanie z posiedzenia Wydziału Leśnego w Miłostawiu i odbytej ekskursji leśnej w lasach miłostawskich w dniach 10 i 11 października 1871 r.*, „Ziemiańin” 1871b, nr 49: 394–396.

- Łukomski J., *IV. Wydział leśny (Działo się w Poznaniu, dnia 11go marca 1891 r.)*, „Ziemianin” 1891, nr 12: 97–98.
- Mreła J., *Sprawozdanie z kursu dla borowych odbytego w Kórniku od 12 do 17 października 1908 r.*, „Przegląd Leśniczy” 1909, nr 1: 22–29.
- Pacyński A., *Sprawozdanie z Walnego Zebrania Towarzystwa Leśnego w W. Ks. Poznańskiem odbytego w Poznaniu dnia 5-go marca 1912 r.*, „Przegląd Leśniczy” 1912a, nr 2: 33–35.
- Pacyński A., *Sprawozdanie z zebrania Towarzystwa Leśnego w W. Ks. Poznańskiem odbytego dnia 16 września 1912 r. w Nakle*, „Przegląd Leśniczy” 1912b, nr 4: 97–101.
- Pacyński A., *Sprawozdanie z czynności Towarzystwa leśnego w W. Ks. Poznańskiem za rok 1913*, „Przegląd Leśniczy” 1914a, nr II: 45–47.
- Pacyński A., *Sprawozdanie z posiedzenia Towarzystwa leśnego w W. Ks. Poznańskiem w dniu 10 marca 1914 roku*, „Przegląd Leśniczy” 1914b, nr II: 47–50.
- Pobereźnik, *Łowiec a leśnik*, „Łowiec Wielkopolski I” 1908, nr 20: 319–322.
- Rivoli J., *Projekt stacyi doświadczalnej leśnej*, „Ziemianin” 1878, nr 45: 366–367.
- Rivoli J., *Wydział leśny i wpływ jego na rozwój prywatnego leśnictwa w W. Ks. Poznańskiem [w:] 1861–1911. Księga Jubileuszowa wydana w 50-tą rocznicę założenia Centralnego Towarzystwa Gospodarczego w Wielkiem Księstwie Poznańskiem*, Poznań 1911, 259–288.
- Roszkowski, Janiczek, *Protokół ze Zwyczajnego Zebrania Delegatów, które odbyło się w Krakowie w Sali Związku Ziemian przy ul. Batorego dnia 20 grudnia 1936 r. o godzinie 10-tej*, „Sylwan” 1938, s. B LVI, nr 1: 25–33.
- Skoraczewski F., *Rozwój polskiego leśnictwa w XIX wieku w Wielkiem Księstwie Poznańskiem [w:] Pierwszy Zjazd leśników polskich w Krakowie – referaty*, 1907, 1–66.
- Sprawozdanie Wielkopolskiej Izby Rolniczej za rok 1936/37*, Poznań, 1–200.
- Swinarski W., *Centralne Towarzystwo Gospodarcze i Kółka włościańskie [w:] Książka Jubileuszowa Dziennika Poznańskiego 1859–1909*, Poznań 1909, 129–143.
- Szymański B., *Czasopismo „Przegląd Leśniczy” z lat 1876–1877 (1)*, „Sylwan” 1994, CXXXVIII, nr 2: 87–94.
- Thomas J., *Wydział Leśny (działo się w Poznaniu dnia 28 marca 1887 r.)*, „Ziemianin” 1887, nr 16: 124.
- Wewierowski T., *IV. Wydział Leśny (Działo się w Poznaniu dnia 24go lutego 1875)*, „Ziemianin” 1875, nr 13: 107–108.
- W.F., *Protokół z zebrania organizacyjnego Oddziału Krakowskiego Polskiego Towarzystwa Leśnego, które odbyło się w Krakowie, dnia 3 czerwca 1934*

r. o godz. 11.30 w Zakładzie Leśnictwa U.J. w Krakowie, „Sylwan” 1935, s. B LIII, nr 1: 46–48.

Wojczyński [K.], *Odezwa leśników, „Przegląd Leśniczy” 1914, nr III: 139–140.*

Wojczyński [K.], *Z biblioteki Towarzystwa leśnego, „Przegląd Leśniczy” 1916a, nr 2: 56.*

Wojczyński [K.], *Z biblioteki Towarzystwa leśnego, „Przegląd Leśniczy” 1916b, nr 4: 123.*

Wojczyński, *Zestawienie dochodów i rozchodów Kasy Towarzystwa Leśnego, „Przegląd Leśniczy” 1918, nr 2: 68–69.*

Oddział Wielkopolski Polskiego Towarzystwa Leśnego w latach 1945–2016

Jerzy Flisykowski

Zastępca przewodniczącego ZG PTL
Przewodniczący Oddziału Wielkopolskiego PTL
e-mail: jerzy.flisykowski@poznan.lasy.gov.pl

Wstęp

Okres powojenny zaowocował aktywnością społeczną, także w obszarze stowarzyszeń naukowo-zawodowych. W 1944 roku wraz z organizowaniem się nowej, państwowej administracji leśnej, działającej początkowo na zasadach obowiązujących przed wojną, restytuowano działalność społeczną leśników i drzewiarzy, powołując organizację zawodową pod nazwą Związek Zawodowy Leśników i Drzewiarzy, przekształconą w roku 1945 w Związek Zawodowy Pracowników Leśnych i Przemysłu Drzewnego.

Wyłączny zawodowy profil działalności Związku spowodował podjęcie starań o powołanie odrębnej organizacji o charakterze naukowym. W 1946 roku utworzono Polskie Naukowe Towarzystwo Leśne. Próbowano nawiązać do tradycji przedwojennego Polskiego Towarzystwa Leśnego i jego poprzedników, za czym opowiadał się zdecydowanie prof. Władysław Szafer. Sytuacja społeczno-polityczna tego okresu uniemożliwiła jednak jednoznaczną kontynuację działalności przedwojennego PTL.

Ostateczne formalne nawiązanie do tradycji nastąpiło w 1956 roku, zarówno przez powrót do nazwy „Polskie Towarzystwo Leśne”, jak i przez prowadzenie numeracji corocznych zjazdów delegatów

uwzględniających numerację tych wydarzeń od 1882 roku (Kasprzyk 1984).

Organizacja oddziałów

Powołanie oddziałów Towarzystwa Leśnego zgodnie z obowiązującym statutem w jego kolejnych wersjach (1946, 1958, 1962, 1975) miało miejsce przy określeniu minimalnej liczby członków „przebywających na terenie jednej Dyrekcji Lasów Państwowych”. Liczba ta wynosiła w kolejnych wersjach statutu od 40 do 15 osób członków zwyczajnych. Pierwszych dziewięć oddziałów Towarzystwa powstało w 1946 roku, m.in. przy dyrekcjach lasów państwowych w Krakowie, Łodzi, Radomiu, Siedlcach, Szczecinku, Tarnowie i Zielonej Górze (Orłowska i Partyka 1972). W grupie tej znalazł się także Oddział w Poznaniu, jednak z tych czasów nie zachowały się żadne dane archiwalne. Ostateczny kształt organizacyjny oddziałów Towarzystwa w okresie powojennym ustalił się pod koniec lat 40. ubiegłego wieku. Poważniejsze zmiany w podziale terenowym oddziałów spowodowała reorganizacja administracji państwowej i związane z tym zmiany w terytorialnym podziale lasów państwowych. W tamtym okresie zmiany te nie dotknęły Oddziału Towarzystwa w Poznaniu.

Specyfiką Oddziału w Poznaniu był (i jest) fakt ścisłego związku z instytucjami naukowymi Wielkopolski, w szczególności z Wydziałem Leśnym Uniwersytetu Poznańskiego, następnie Wyższej Szkoły Rolniczej, Akademii Rolniczej oraz Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu. W początkowym okresie działalności Oddziału pracownicy Wydziału Leśnego dominowali w jego składzie.

Oddział w Poznaniu przyjął nazwę Oddziału Wielkopolskiego PTL w 2000 roku. W roku 2005 członkowie PTL z jednostek Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Pile wyodrębnili się z Oddziału Wielkopolskiego i utworzyli własny oddział. Zgodnie ze statutem Polskiego Towarzystwa Leśnego, decyzją Zarządu Głównego PTL z 16 września 2004 roku powołany został, 1 stycznia 2005 roku, Nadnotecki Oddział Polskiego Towarzystwa Leśnego z siedzibą w Pile.

Członkami Towarzystwa Leśnego, także Oddziału Wielkopolskiego, są głównie leśnicy pracujący na różnych szczeblach administracji

w Lasach Państwowych, parkach narodowych i krajobrazowych, leśnicy naukowcy, nauczyciele akademicki wyższych szkół leśnych oraz instytutów badawczych, pracownicy biur urządzania lasu i geodezji leśnej, drzewiarze, leśnicy pracujący w różnych instytucjach państwowych i samorządowych. Coraz częściej członkami Towarzystwa stają się także sympatycy leśnictwa niebędący leśnikami.

Działalność Towarzystwa to suma aktywności i wysiłku wszystkich członków.

Znaczący udział pracowników nauki w składzie Oddziału Wielkopolskiego PTL stanowi o sile i potencjale intelektualnym Oddziału oraz wywiera wybitny wpływ na jego aktywność programową. W latach 60. XX wieku pracownicy nauk leśno-drzewnych stanowili 42% ogółu członków Oddziału PTL w Poznaniu.

Organizatorem Oddziału w okresie powojennym i pierwszym przewodniczącym był Konstanty Stecki, a po nim działalnością Oddziału kierowali: Bolesław Zabielski, Karol Mańka, Wiesław Szczerbiński, Jerzy Motylewski, Zygmunt Witkowski (Orłowska i Partyka 1972), Konrad Magnuski, Edward Żółciak, Ryszard Miś, Jan Ceitel, Marian Kubiak, a obecnie Jerzy Flisykowski.

Aktualnie pracami Oddziału Wielkopolskiego PTL kieruje Zarząd Oddziału w składzie: przewodniczący – Jerzy Flisykowski, wiceprzewodnicząca – Małgorzata Mańka, sekretarz – Wojciech Kowalkowski, skarbnik – Piotr Szyszko, członkowie – Władysław Chałupka, Maciej Cudak, Iwo Gałęcki, Piotr Grygier, Marlena Kowalkowska, Tomasz Kwieciński, Jacek Napieralski oraz Jarosław Szaban. Komisji Rewizyjnej, w składzie: Władysław Barzdajn, Marian Grodzki, Edwin Krzyżagórski, Ryszard Maciejewski, Antoni Sienkiewicz, przewodniczy Władysław Barzdajn.

Zjazdy delegatów i sesje tematyczne

Doroczne zjazdy delegatów oraz sesje naukowe i konferencje terenowe były (i są) wolną trybuną, umożliwiającą dyskusowanie nad ważnymi, aktualnymi problemami leśnictwa w skali krajowej i regionalnej, pozwalają na podejmowanie uchwał i wysuwanie pod adresem

Ryc. 1. 78. Zjazd Delegatów PTL, Poznań 1978 – fragment sali obrad. Na pierwszym planie od lewej: prof. J. Broda, prof. M. Podgórski, mgr inż. K. Eder

resortu i władz centralnych postulatów zawierających propozycje zmian i usprawnień organizacyjnych w różnych dziedzinach gospodarstwa leśnego.

Na terenie Wielkopolski odbyło się dotąd sześć zjazdów delegatów TL, którym towarzyszyły sesje naukowe i wystąpienia referatowe.

Ryc. 2. 78. Zjazd Delegatów PTL – sekretariat Zjazdu: dr inż. S. Czopor i dr inż. J. Grodecki

Poznań (1947) – 2. Zjazd Delegatów PTL. Delegaci zwiedzali stoiska leśne na Międzynarodowych Targach Poznańskich oraz Wielkopolski Park Narodowy. Kazimierz Suchecki wygłosił referat pt. „O ekologicznym wypełnieniu przestrzeni w drzewostanie”.

Piła (1961) – 61. Zjazd Delegatów PTL połączony z konferencją naukowo-techniczną na temat planowania hodowlanego i realizacji odnowień.

Poznań (1966) – 66. Zjazd Delegatów PTL połączony z uroczystą sesją naukową na temat „Lasy, leśnictwo i drzewnictwo w Polsce na tle 1000-lecia dziejów naszego państwa”.

Poznań (1978) – 78. Zjazd Delegatów PTL połączony z sesją naukową na temat lasów niskoprodukcyjnych na przykładzie Puszczy Noteckiej (Kasprzyk 1984) (ryc. 1 i 2).

Błążewko k. Poznania (1986) – 86. Zjazd Delegatów PTL połączony z sesją naukową poświęconą tematowi szkolnictwa leśnego w świetle aktualnego i perspektywicznego zapotrzebowania na kadre dla gospodarki leśnej.

Poznań (2000) – 100. Jubileuszowy Zjazd PTL, któremu towarzyszyła sesja naukowa pt. „Polskie Towarzystwo Leśne w służbie lasów i społeczeństwa” (ryc. 3 i 4).

Udział członków Oddziału w pracach komisji ZG PTL

Przy Zarządzie Głównym PTL działają komisje problemowe, w pracach których znaczący udział mieli członkowie Oddziału Wielkopolskiego PTL, w szczególności pracownicy poznańskiego Wydziału Leśnego.

Powołanej w 1958 roku przez ZG PTL Komisji Łowieckiej od początku aż do roku 1972 przewodniczył Wiesław Szczerbiński. Najważniejszym dorobkiem Komisji w omawianym okresie było zainicjowanie dążenia do oparcia gospodarstwa łowieckiego na podstawach przyrodniczych w celu pełniejszego zharmonizowania z gospodarstwem leśnym i rolnym.

Komisji Drzewnictwa w latach 1960–1964 przewodniczył Florian Budniak, a znaczącym osiągnięciem Komisji była organizacja we wrześniu

100 Zjazd Polskiego Towarzystwa Leśnego

Program 100 Zjazdu PTL obejmuje m.in.:

- ★ Zjazd Delegatów
- ★ Konferencje tematyczne
- ★ Konferencję plenarną
- ★ Imprezy dodatkowe
- ★ Pokazy technologiczne
- ★ Wystawę fotograficzną

Zjazd odbędzie się na terenie:

- ★ Regionalnych Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu i w Pile
- ★ Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu
- ★ Wielkopolskiego Parku Narodowego
- ★ Instytutu Dendrologii PAN w Kórniku
- ★ Zakładu Biologii Rolnej i Leśnej PAN

Organizatorami są:

- Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Leśnego
- Wielkopolski Oddział Polskiego Towarzystwa Leśnego
- Regionalne Dyrekcje Lasów Państwowych w Poznaniu i w Pile

Aula UAM

Komunikat nr 1

100 Zjazd PTL
7-9 IX 2000 Poznań

Ryc. 3. 100. Jubileuszowy Zjazd PTL, Poznań 2000 – komunikat nr 1

1962 roku konferencji na temat „Puszcza Nadnotecka jako baza płyt pilśniowych i wiórowych”. Komisją tą kierowali także Stanisław Sława-Neyman oraz Witold Pazdrowski.

Od 1969 roku przewodniczącym Komisji Ekonomiki i Polityki Leśnej był Bolesław Zabielski, a w 1973 roku, po przemianowaniu jej na Komisję Ekonomiki i Organizacji Gospodarstwa Leśnego, przewodniczącym został Mieczysław Podgórski.

Bolesław Zabielski przewodniczył także od 1973 roku Komisji Przyrodniczych Podstaw Leśnictwa i Zagospodarowania Lasu, której pierwotna i aktualna nazwa brzmi: Komisja Zagospodarowania Lasu. Podejmowała ona zagadnienia planowego zagospodarowania lasów w kraju, problemy produktywności lasów, doskonalenia rębni i selekcji drzew.

Wieloletnim zastępcą przewodniczącego Komisji Historii Leśnictwa, a od 1980 roku przewodniczącym był Józef Broda. Komisja przez lata realizuje zadania określone uchwałą ZG PTL z okresu jej powstania, tj. z marca 1956 roku, której fragment brzmi: „Komisja przyczynia się do poznania historii polskiego leśnictwa i drzewnictwa (...)”. Współcześnie pracami Komisji Historii Leśnictwa kierował krótko (2011–2014)

Ryc. 4. 100. Jubileuszowy Zjazd PTL, Poznań 2000 – sesje terenowe

Władysław Ryszard Chałupka, a obecnie Komisji Dziedzictwa i Historii Leśnictwa przewodniczy Jarosław Szaban.

Komisją Zadrzewień kierował w latach 2005–2012 Stanisław Bałazy.

Pracownicy jednostek organizacyjnych Lasów Państwowych oraz Biura Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej w Oddziale Wielkopolskim Polskiego Towarzystwa Leśnego

Jak wspomniano wyżej, w okresie powojennym działalność Oddziału była prowadzona przez działaczy pracujących w grupach zorganizowanych przy Wyższej Szkole Rolniczej, Instytucie Technologii Drewna, Biurze Urządzania Lasu oraz Biurze Okręgowego Zarządu Lasów Państwowych. Istniały także grupy terenowe w Poznaniu, Ostrowie Wlkp., Jarocinie i Lesznie. Sprawami PTL w gru-

pach terenowych zajmowali się: w Ostrowie Wlkp. – J. Maciejewski, w Jarocinie – Jan Gołuchowski i w Lesznie – Rajmund Głowczewski. Późniejsze ograniczenie aktywności członków PTL w terenie było konsekwencją likwidacji rejonów w Lasach Państwowych, a co za tym idzie – utrudnieniami w kontaktach pracowników terenowych z Zarządem Oddziału.

Pośród pracowników Lasów Państwowych oraz BULiGL w pracach prezydiów Oddziału PTL uczestniczyli: Zygmunt Pohl, Ireneusz Hernik, Bronisław Mikstacki, Zdzisław Wasyluk, Karol Eder, Stanisław Czopor, Mieczysław Kołomecki, Alojzy Młynarek, Zdzisław Henicz, Wacław Olszewski, Andrzej Splawa-Neyman, Elżbieta Rozmiarek i Jerzy Flisykowski.

Pracownicy instytucji naukowych w Oddziale Wielkopolskim Polskiego Towarzystwa Leśnego

W pracach prezydiów Oddziału PTL w Wielkopolsce uczestniczyło i uczestniczy wielu pracowników z różnych instytucji naukowych. Spośród pracowników poznańskiego Wydziału Leśnego byli to: Bolesław Zabielski, Karol Mańka, Jan Meixner, Cezary Pacyniak, Józef Grodecki, Dieter Giefing, Jacek Remi, Jan Kukuła, Hubert Szramka, Andrzej Łabędzki, Roman Gornowicz, Władysław Kusiak, Dariusz Gwiazdowicz. W pracach Zarządu Oddziału uczestniczyli także pracownicy Instytutu Technologii Drewna – Florian Budniak i Maciej Borczyński, oraz Instytutu Dendrologii PAN – Tadeusz Przybylski i Władysław Chałupka.

Członkowie honorowi

Szczególnie zasłużonym dla polskich lasów i leśnictwa Polskie Towarzystwo Leśne nadaje od 1882 roku godność członka honorowego. Z poznańskiego środowiska wywodzą się następujący członkowie honorowi Polskiego Towarzystwa Leśnego (w kolejności chronologicznej): Józef Rivoli (1909), Józef Paczoski (1934), Aleksander Kozikowski (1948), Bogumił Julian Witold Rafalski (1949), Kazimierz Zygmunt Su-

checki (1949), Konstanty Stecki (1966), Tadeusz Perkitny (1980), Florian Budniak (1981), Bolesław Zabielski (1981), Bohdan Kiełczewski (1986), Tadeusz Partyka (1988), Józef Broda (1994), Kazimierz Urbański (1995), Stanisław Szymański (1996), Marian Kubiak (1997), Stanisław Czopor (1997), Konrad Magnuski (2000), Jacek Michalski (2005), Jerzy Wiśniewski (2007), Maciej Giertych (2008), Jan Ceitel (2012) i Władysław Chałupka (2016).

Działalność merytoryczna

Nie zachowały się żadne informacje archiwalne dokumentujące działalność Oddziału PNTL w Poznaniu w latach 1946–1951.

Od 1951 roku do 1970 roku działalność Oddziału Poznańskiego rozwijała się zasadniczo w trzech kierunkach, a mianowicie: działalność administracyjna, organizowanie referatowych zebrań naukowych, organizowanie zjazdów, konferencji i wycieczek. W tym okresie Oddział zorganizował 120 zebrań referatowych, na których wygłaszano referaty na tematy z różnych dziedzin gospodarki leśnej w kraju i za granicą. Oprócz akcji zebrań referatowych Oddział Poznański dla ożywienia działalności Towarzystwa zorganizował osiem konferencji na tematy związane z gospodarką leśną województwa lub kraju. Konferencje te połączone były przeważnie z wyjazdami w teren.

Powracającym problemem omawianym na spotkaniach referatowych członków PTL w latach 60. ubiegłego wieku był istniejący kryzys drzewny i przedsięwzięcia zmierzające do jego złagodzenia. Starano się podejmować inicjatywy dla uintensywnienia produkcji leśnej oraz wdrażania osiągnięć nauki leśnej do gospodarstwa leśnego dla ograniczenia tego kryzysu.

Do wyróżniających się aktywnością członków Oddziału PTL z tego okresu należeli: Jerzy Motylewski, Wiesław Szczerbiński, Karol Mańka, Wacław Olszewski, Leon Mroczkiewicz, Florian Budniak i Karol Eder.

Lata 70. ubiegłego wieku to okres aktywności Oddziału Poznańskiego PTL związany szczególnie z działalnością pracowników naukowych Wydziału Leśnego Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu. Wy-

różniali się pod tym względem pracownicy Katedry Urządzania Lasu, spośród których Oddziałem kierowali kolejno: Zygmunt Witkowski, Edward Żółciak, Ryszard Miś oraz Konrad Magnuski.

Na zebraniach referatowych zaznajamiano członków z nowymi osiągnięciami w gospodarstwie leśnym na świecie i możliwością ich wykorzystania w naszym kraju.

Szczególnie aktywni w głoszeniu referatów byli pracownicy naukowcy Wydziału Leśnego i Wydziału Technologii Drewna: Tadeusz Perkitny, Karol Mańka, Bolesław Zabielski, Marian Kubiak, Kazimierz Urbański, Ryszard Miś i Cezary Pacyniak.

24 września 1976 roku w Wałnym Zebraniu Sprawozdawczo-Wyborczym Poznańskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Leśnego uczestniczył i przewodniczył mu prof. Franciszek Krzysik, przewodniczący Zarządu Głównego PTL. W trakcie zebrania podziękował on w imieniu Zarządu Głównego PTL za prężną działalność Oddziału Poznańskiego PTL w zakresie popularyzacji wiedzy leśnej, wysoko oceniając problematykę zebrań referatowych. Jednocześnie wyraził wdzięczność za działalność związaną z organizacją Muzeum Leśnictwa w Gołuchowie. Wskazał na celowość organizowania konferencji na terenie Puszczy Noteckiej, mających na celu zapoznania członków PTL z innymi rejonów kraju z problemami tego obszaru leśnego. Podziękował także członkom Oddziału pracującym w Zarządzie Głównym PTL, a w szczególności kierującym komisjami ZG PTL.

W 1977 roku przedstawiciel Oddziału PTL w Poznaniu (Oddział Wielkopolskiego) wszedł w skład Rady Naukowej Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie, reprezentując Polskie Towarzystwo Leśne (okresowo równocześnie Komisję Historyczną ZG PTL), a także kierując pracami Rady Naukowej. Również w tym okresie, zgodnie z propozycją Zarządu Głównego, Zarząd Oddziału PTL w Poznaniu uczestniczył w organizowaniu kół PTL w Zielonej Górze.

Lata 80. XX wieku w działalności PTL w Poznaniu to nie tylko aktywność referatowa na terenie Oddziału, ale także współpraca z innymi oddziałami wyrażająca się wygłaszaniem referatów dla członków PTL w Toruniu i Szczecinku jako formy krzewienia wiedzy o leśnictwie oraz propagowania opinii o podstawowych problemach dotyczących kształtowania i ochrony środowiska przyrodniczego. Referaty wygłasza-

li m.in.: Bolesław Zabielski, Józef Broda, Marian Kubiak oraz Stanisław Szymański.

W roku 1983 nawiązano kontakty z Północno-Zachodnim Niemieckim Towarzystwem Leśnym (Nordwestdeutscher Forstverein) z Dolnej Saksonii w RFN z inicjatywy członka tego Towarzystwa – Karla Möhringa oraz członka naszego Oddziału – Dietera Giefinga. W ramach współpracy zainicjowano bezde wizową wymianę członków obu Towarzystw, która znalazła pełną akceptację i poparcie Zarządu Głównego naszego Towarzystwa. W roku 1984 ośmioosobowa grupa członków Polskiego Towarzystwa Leśnego (wyłącznie z naszego Oddziału) przebywała na zaproszenie Nordwestdeutscher Forstverein w Dolnej Saksonii i Bawarii 15–25 czerwca. Członkowie Towarzystwa Leśnego z Dolnej Saksonii gościli natomiast w Polsce 11–20 września 1984 roku. Wymiana osobowa między obu Towarzystwami jest kontynuowana (ryc. 5 i 6).

Ryc. 5. Grupa członków Polskiego Towarzystwa Leśnego Oddział w Poznaniu w Dolnej Saksonii i Bawarii w 1984 roku na zaproszenie Nordwestdeutscher Forstverein

Ryc. 6. W Dolnej Saksonii i Bawarii w 1984 roku na zaproszenie Nordwestdeutscher Forstverein

Liczne zebrania referatowe Oddziału w tamtych latach organizowane były głównie w świetlicy Okręgowej Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu. Referentami byli m.in.: Józef Broda, Kazimierz Ratajszczak, Ryszard Siwecki, Stanisław Szymański, Mieczysław Żurowski, Kazimierz Hejmanowski, Karol Mańka, Kazimierz Urbański, Ireneusz Hernik, Tadeusz Cybulko, Bolesław Zabielski, Marian Kubiak, Alfred Szmidt, Jan Ceitel, Maciej Giertych i Mieczysław Podgórski.

Tematami przewodnimi zebrań były aktualne problemy gospodarki leśnej w Polsce i sposoby ich rozwiązywania, historia leśnictwa polskiego oraz leśnictwo i gospodarka leśna w niektórych krajach Europy.

Ścisłą współpracę z Kołem Leśników AR w Poznaniu prowadziło w tym czasie studenckie Koło Młodych działające w ramach Zarządu Oddziału PTL.

Lata 90. ubiegłego wieku to czas adaptowania się do nowych realiów zarówno politycznych, jak i gospodarczych, czas przemian, w którym nie brakowało głosu członków Polskiego Towarzystwa Leśnego. Przedmiotem aktywności Towarzystwa w Wielkopolsce były starania o podnoszenie kwalifikacji zawodowych pracowników terenowych LP, popularyzacja wiedzy leśnej na zebraniach referatowych,

stałe monitorowanie problemów organizacyjnych, prawnych i kadrowych Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie, głównie z udziałem prof. Józefa Brody.

Tematyka Puszczy Noteckiej pozostawała stale w kręgu zainteresowania oraz badań członków Oddziału Polskiego Towarzystwa Leśnego w Poznaniu. Użytkowanie drzewostanów Puszczy monitorował na bieżąco Florian Budniak, który przedstawiał temat na kolejnych spotkaniach referatowych.

W dniach 16–17 października 1992 roku przeprowadzono trzecią już konferencję na temat problemów hodowlano-ochroniarskich i urzędzeniowych w Puszczy Noteckiej.

Poza Oddziałem PTL w Poznaniu współorganizatorami konferencji były Regionalne Dyrekcje Lasów Państwowych w Pile, Poznaniu i Szczecinie.

W latach 90. powstało szereg inicjatyw Oddziału PTL w Poznaniu, które są kontynuowane do dzisiaj. Z inicjatywy Władysława Kusia-ka reaktywowany został „Przegląd Leśniczy”, wychodzący w Wielkopolsce w różnych okresach od 1876 roku. Na łamach „Przeglądu Leśniczego” oraz regionalnego dodatku do tego czasopisma prezentowana jest aktywność Polskiego Towarzystwa Leśnego (ryc. 7). Przy współdziałaniu Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych i Koła Leśników UP w Poznaniu Oddział nawiązał do przedwojennych tradycji, organizując doroczne „Skromne Bale Leśnika”. Kontynuowana była także współpraca z Północno-Zachodnim Niemieckim Towarzystwem Leśnym (ryc. 8), a przemiany ustrojowe i gospodarcze umożliwiły udział członków PTL w Targach Leśno-Drzewnych w krajach Europy Zachodniej. Współ z Regionalną Dyrekcją Lasów w Poznaniu zorganizowano

Ryc. 7. Strona tytułowa „Przeglądu Leśniczego” z sierpnia 2013 roku

Ryc. 8. Grupa leśników Niemieckiego Towarzystwa Leśnego przebywająca na zaproszenie Oddziału Wielkopolskiego PTL w Nadleśnictwie Krotoszyn

pierwszy wyjazd szkoleniowy do Niemiec na KWF-Tagung. Wyjazdy te, organizowane co cztery lata dla leśników, nie tylko członków PTL, stały się tradycją.

Kontakty z leśnikami niemieckimi rozszerzone zostały o wzajemne wymiany i współpracę z leśnikami Brandenburgii. W 2006 roku w Gołuchowie podpisano porozumienie o stałej współpracy pomiędzy Oddziałem Wielkopolskim PTL a Związkiem Leśników Brandenburgii (ryc. 9).

Oddział PTL z udziałem Regionalnej Dyrekcji LP w Poznaniu zorganizował także dwa zjazdy leśników wielkopolskich połączone z konferencjami tematycznymi.

Ryc. 9. Podpisanie w 2006 roku w Gołuchowie porozumienia o stałej współpracy pomiędzy Oddziałem Wielkopolskim PTL a Związkiem Leśników Brandenburgii

W okresie ostatnich 20 lat Oddział Wielkopolski był inicjatorem, organizatorem i współorganizatorem wielu konferencji i sesji naukowych. Spośród konferencji wyróżnić należy organizowane przez Polskie Towarzystwo Leśne kolejne konferencje poświęcone Puszczy Noteckiej realizowane w latach 2002 i 2012. Ostatnia z nich, piąta z cyklu, organizowana przez Oddział Wielkopolski wraz z RDLP w Poznaniu, Pile i Szczecinie, Wydziałem Leśnym Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu oraz Oddziałem PTL w Szczecinie i Pile, to konferencja pt. „Puszcza Notecka – Las – Człowiek – Drewno” (ryc. 10).

Oddział Wielkopolski był ponadto współorganizatorem ośmiu edycji Forum Leśnego „Człowiek – Las – Drewno”, które odbywało się w ramach organizowanych przez MTP targów „Polagra”, a następnie w ramach targów leśnych Eko-Las w Mostkach k. Świebodzina (ryc. 11).

Celem realizowanej od lat przez Oddział Wielkopolski PTL kampanii edukacyjnej „Lasom Przyjazny” jest podnoszenie świadomości ekologicznej społeczeństwa poprzez wpływanie na pozytywny stosunek do przyrody, a lasów w szczególności (ryc. 12).

Ryc. 10. Plakat konferencji „Puszcza Notecka – Człowiek – Las – Drewno”

Ryc. 11. Logo Forum Leśnego „Człowiek – Las – Drewno”

Z inicjatywy Wielkopolskiego Oddziału PTL ustanowiono w 2006 roku medal Pro Bono Silvae. Medal przyznawany jest za wybitny wkład w rozwój leśnictwa i polskich lasów oraz za poszerzanie i promocję wiedzy o lasach i leśnictwie (ryc. 13 i 14).

Zakończenie

Przyjęty w 1878 roku statut Galicyjskiego Towarzystwa Leśnego, prekursora Polskiego Towarzystwa Leśnego, tak formułował cele i sposoby działania GTL: *Celem Galicyjskiego Towarzystwa Leśnego jest wpływanie na*

rozwój gospodarstwa leśnego w kraju, popieranie interesów leśnictwa i wzajemne kształcenie w zawodzie leśniczym.

Do tego celu zdąża Towarzystwo poprzez: wzajemną wymianę zdań i doświadczeń tak pisemną, jak też i ustną na walnych zgromadzeniach, zebraniach towarzyskich i ogólnych zjazdach leśnych, urządzenie odczytów i wydawanie czasopisma fachowego, które jest zarazem organem Towarzystwa, również przez nakłady dzieł fachowych w języku polskim i utrzymywanie biblioteki zawodowej; wnoszenie memoriałów i petycji do władz rządowych i autonomicznych w sprawach gospodarstwa leśnego i udzielanie im na żądanie fachowych opinii i rad; zwiedzanie gospodarstw leśnych i otrzymywanie znajomości osobistej między członkami.

Przytoczone w referacie informacje przybliżają w skrócie różnorodne formy aktywności Oddziału Wielkopolskiego Polskiego Towarzystwa Leśnego po II wojnie światowej. Pozwala to na ocenę zgodności podejmowanych działań zarówno z celami założycieli Towarzystwa sprzed ponad 120 lat, jak i aktualnym statutem PTL, dokumentując także

Ryc. 12. Logo kampanii edukacyjnej „Lasom Przyjazny”

Ryc. 13. Awers medalu Pro Bono Silvae

Ryc. 14. Rewers medalu Pro Bono Silvae

historyczną ciągłość idei założycielskiej PTL, jaką jest działalność jego członków dla dobra polskich lasów.

Literatura:

Kasprzyk Stanisław, *Dzieje Polskiego Towarzystwa Leśnego 1882–1982*, Wyd. Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne 1984, 1–280.

Orłowska J., Partyka T., *Oddziały Towarzystwa i ich działalność [w:] Polskie Towarzystwo Leśne w Polsce Ludowej (działalność i kierunki rozwoju)*, Wyd. Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Leśnego, Warszawa 1972, 1–270.

Sprawozdania z działalności Oddziału Polskiego Towarzystwa Leśnego w Poznaniu.

Sprawozdania z działalności Oddziału Wielkopolskiego Polskiego Towarzystwa Leśnego.

Protokoły z walnych zebrań Oddziału Polskiego Towarzystwa Leśnego w Poznaniu.

Pro bono silvae – bieżąca działalność Oddziału Wielkopolskiego Polskiego Towarzystwa Leśnego

Wojciech Kowalkowski

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
Katedra Hodowli Lasu
e-mail: wojkowal@au.poznan.pl

Wstęp

Statut Polskiego Towarzystwa Leśnego wskazuje cele, jakimi powinni się kierować jego członkowie w codziennej działalności. Członkowie Oddziału Wielkopolskiego starają się wypełniać powierzone im zadania. Każdy rok gwarantuje pakiet ciekawych spotkań referatowych prowadzonych przez ludzi nauki i sztuki, sesji terenowych pod hasłem „Znana i nieznaną Wielkopolska”, tradycyjnego od lat Balu Leśnika, atrakcyjnych wyjazdów krajoznawczych, działań w ramach kampanii „Lasom Przyjazny” oraz wielu innych wydarzeń, zarówno tych zaplanowanych, jak i tych wynikających z potrzeby chwili. Niejednokrotnie Oddział Wielkopolski wspiera lub patronuje wielu przedsięwzięciom organizowanym przez instytucje zaprzyjaźnione lub współpracujące. Najwłaściwszym odniesieniem obrazującym bieżącą działalność jest ostatnia kadencja Zarządu Oddziału, która upłynęła z końcem 2015 roku.

U schyłku każdej kadencji, a także każdego roku, sekretarz Oddziału jest zobowiązany do przedstawienia wydarzeń, które były organizowane w kilku miesiącach poprzedzających spotkanie sprawozdawcze. Wydaje się, że najstosowniejsze i najbardziej przejrzyste będzie przedstawienie bieżącej działalności wedle przyjętej na tych spotka-

Ryc. 1. Włodzimierz Łęcki, przewodniczący Rady Naukowo-Społecznej Leśnego Kompleksu Promocyjnego Puszcza Notecka, otwiera konferencję w 2012 roku

niach konwencji. Dlatego też, prócz części tekstowej, w opracowaniu znajdują się fotografie dokumentujące opisywane wydarzenia.

Konferencje i seminaria

Najczęściej, jak już wspomniano, większość przedsięwzięć jest organizowanych z innymi podmiotami, przy różnym każdorazowo zaangażowaniu każdego z nich, co oczywiście wynika z tematyki i rangi wydarzenia. Zarówno konferencje, jak i seminaria są przygotowywane z zawsze chętnymi do współpracy Lasami Państwowymi, Wydziałem Leśnym Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, a w tym roku także Instytutem Dendrologii PAN w Kórniku. W zależności od tematyki i zakresu są to, w przypadku Lasów Państwowych, regionalna dyrekcja w Poznaniu lub nadleśnictwa, w których obszarze działania odbywa się konferencja. Należy podkreślić, że większość konferencji i seminariów było objętych patronatem dyrektora generalnego Lasów Państwowych, przewodniczącego Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Leśnego oraz rektora Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu.

Niewątpliwie za najważniejsze trzeba uznać współorganizowane przez Oddział Wielkopolski konferencje poświęcone Puszczy Noteckiej, które są organizowane od lat 50. ubiegłego wieku. Tematyka tych konferencji dotyczy zarówno zagadnień hodowlano-ochronnych, jak i racjonalnego wykorzystania pozyskiwanego surowca drzewnego. W 1978 roku szóstą z kolei konferencję puszczańską, a pierwszą w swojej historii, zorganizował Oddział Wielkopolski PTL. Kolejną, rozpoczynającą – jak się okazało – nowy cykl, zorganizowano przy znaczącym udziale naukowców obecnego Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu w 1992 roku, bezpośrednio po wielkich pożarach, które zniszczyły obszerne połacie Puszczy. Konferencja ta obejmowała swoją tematyką wszystkie nurtujące naukowców i praktyków problemy. W 2012 roku w Prusimiu k. Międzychodu odbyła się trzecia w tym nowym cyklu konferencja z udziałem wielu naukowców i leśników praktyków szczególnie zainteresowanych wynikami badań prowadzonych w jednym z największych kompleksów leśnych w Polsce (ryc. 1).

Od kilku lat w bieżącą działalność Oddziału wpisał się na stałe cykl seminariów naukowo-szkoleniowych. W ostatnich latach zorganizowano ich już kilka. SeminaRIA te poświęcone były różnym zagadnieniom związanym z szeroko rozumianym leśnictwem. Obejmowały one swym zakresem następującą tematykę: „Lasy, leśnictwo a gospodarka łowiecka”, „Leśnictwo a ochrona przyrody – w 160. rocznicę urodzin Władysława hr. Zamoyskiego”, „Rola ziemiaństwa wielkopolskiego w historii polskiej gospodarki leśnej i łowieckiej – z okazji 90-lecia PZŁ” (organizowane wspólnie z Polskim Związkiem Łowieckim), „Las i zdrowie”, „Korzystajmy z lasu”, „Leśnictwo a ochrona przyrody” (ryc. 2).

Ryc. 2. Seminarium „Leśnictwo a ochrona przyrody”

Ryc. 3. Uczestnicy seminarium poświęconemu pamięci prof. dr. Karola Mańki, które odbyło się w Obrzycku w 2015 roku

Od wielu lat odbywają się także seminaria poświęcone pamięci o życiu i twórczości zmarłych profesorów. Seminaria te odbywają się z reguły w latach, w których przypadają rocznice urodzin lub śmierci. Mają one różny charakter, kameralny lub bardziej uroczysty i rozbudowany. Ostatnio w ten właśnie sposób uczczono prof. dr. hab. Bohdana Kiełczewskiego, członka honorowego PTL, w 100. rocznicę urodzin, prof. dr. Karola Mańkę, członka honorowego PTL, w 100. rocznicę urodzin, prof. dr. hab. Floriana Budniaka w 105. rocznicę urodzin oraz doc. dr. hab. Tadeusza Puchalskiego – leśnika, myśliwego i wiolonczelisty (ryc. 3).

Odrębnym cyklem o charakterze seminaryjnym było organizowane przez kilka lat „Forum Leśne”. Odbywało się ono jako integralna część targów „Polagra” w Poznaniu, a następnie targów leśnych w Mostkach k. Świebodzina, prezentujących osiągnięcia współczesnego leśnictwa w zakresie technologii, maszyn i urządzeń (ryc. 4). Przedmiotem rozważań były aktualne problemy polskiego leśnictwa nurtujące zarówno zlecających pracę, jak i ich wykonawców. Cennym elementem tych spotkań była niczym nieskrępowana wymiana myśli i poglądów, często prowadząca do wypracowania praktycznych i konstruktywnych wniosków. Niestety, przeniesienie miejsca organizacji tych targów do Janowa Lubelskiego uniemożliwiło, jak na razie, zorganizowanie kolejnej edycji tego interesującego wydarzenia.

Ryc. 4. „Forum Leśne” w Mostkach w 2014 roku

Od wielu lat w trosce o dynamiczny rozwój Polskiego Towarzystwa Leśnego Oddział Wielkopolski organizuje ogólnopolskie seminaria, których celem jest wypracowanie modelu działalności odpowiadającego trudnym wyzwaniom zmieniającej się rzeczywistości. Drugim istotnym problemem wymagającym głębszej analizy jest harmonijna i efektywna współpraca nauki i praktyki leśnej.

Oddział Wielkopolski wraz z Wydziałem Leśnym UP w Poznaniu i RDLP w Poznaniu byli organizatorami seminarium naukowego poświęconego tej tematyce, które odbyło się 22 listopada 2012 roku. Efektem tego spotkania było seminarium konsultacyjne, którego celem było wypracowanie kierunków współpracy nauki i praktyki leśnej. W spotkaniu, które odbyło się 3 i 4 kwietnia 2013 roku w Porażynie, uczestniczyli przedstawiciele Wydziału Leśnego UP w Poznaniu, Instytutu Dendrologii PAN w Kórniku i siedem dyrekcji regionalnych Lasów Państwowych.

Jednym z najważniejszych wyzwań, jakie stoją przed organizatorem, jest dobór referentów. Przemyślany i właściwy wybór gwarantuje zadowalającą frekwencję i wysoki merytoryczny poziom seminarium.

Zasięgając opinii uczestników, można utwierdzić się w przekonaniu, że zaproszeni referenci w większości stawali na wysokości zadania.

Działalność wydawnicza

Swego rodzaju specjalnością Oddziału Wielkopolskiego stała się szeroka działalność wydawnicza. W ofercie znajdują się monografie, poradniki z zakresu leśnictwa, a przede wszystkim, zgodnie z przyjętą zasadą, drukowane materiały odbywających się konferencji i seminariów, dostępne dla uczestników już w dniu wydarzenia. Z okazji III Konferencji Naukowej „Puszcza Notecka” w ramach kampanii „Człowiek – Las – Drewno” wydrukowano zarówno materiały konferencyjne z 2012 roku, jak i reprint materiałów z konferencji z lat 1992 i 2002. Dotychczas ukazały się w druku następujące materiały zawierające referaty Forum Leśnego „Człowiek – Las – Drewno” oraz materiały seminarijne: „Ochrona przyrody w lasach. 2. Ochrona szaty roślinnej”, „Gospodarka leśna a ochrona przyrody”, „Ochrona przyrody w lasach. 1. Ochrona zwierząt”, „Lasy, leśnictwo a gospodarka łowiecka”, „Kult czy ochrona przyrody – z perspektywy ochrony lasu”, „Ochrona grzybów w środowisku leśnym”, „Wybrane aspekty ochrony zwierząt”, „Leśnictwo a ochrona przyrody”, „Las i zdrowie”, „Korzystajmy z lasu” oraz „Problemy współczesnego łowiectwa w Polsce”.

Ryc. 5. Przykłady wydawnictw Oddziału Wielkopolskiego PTL

Niektóre materiały, np. z seminarium „Problemy współczesnego łowiectwa w Polsce”, cieszyły się tak dużym zainteresowaniem, że zdecydowano o dodruku i rozpowszechnieniu drugiego wydania tego opracowania (ryc. 5).

Ryc. 6. Profesor Władysław Chałupka przybliżył postać wybitnego leśnika Feliksa Osieńskiego

Kilka lat temu Oddział postanowił podjąć się także wydania poważnego dzieła o charakterze monografii dotyczącej jednego z najcenniejszych fragmentów Wielkopolski, tzw. Płyty Krotoszyńskiej. Szereg problemów, które opóźniały wydanie monografii, wydaje się być przeszłością i w przyszłym roku do rąk czytelników trafi pierwsze tego typu kompleksowe opracowanie.

Spotkania wigilijne

Od kilku lat ważnym wydarzeniem w życiu Oddziału stały się coroczne spotkania wigilijne. Mają one za każdym razem wyjątkowo uroczysty charakter i odbywają się w majestatycznej sali Kolegium Rungego Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu. Uczestniczą w nim członkowie Towarzystwa (także z innych oddziałów) oraz grono znamienitych gości, sympatyków i przyjaciół PTL. Z reguły pierwszym punktem spotkania jest wręczenie przez prof. Andrzeja Grzywacza, przewodniczącego Zarządu Głównego PTL, odznak honorowych przyznawanych podczas zjazdu delegatów. Kolejnym punktem jest uroczyste wręczenie legitymacji członkowskich nowo przyjętym w poczet Towarzystwa.

W drugiej części spotkania zebrani mają okazję wysłuchać referatów poświęconych historii leśnictwa i działalności wybitnych leśników wielkopolskich oraz bieżącej działalności Oddziału Wielkopolskiego (ryc. 6). Nieodzowną częścią uroczystości jest występ chóru. Na przestrzeni lat wysłuchano znanych i cienionych artystów odnoszących wiele sukcesów na arenie krajowej i międzynarodowej. Wielokrotnie oprawę muzyczną podczas wręczania odznaczeń zapewniał także Zespół Sygnalistów Wydziału Leśnego „Venator”. Po niewątpliwych doznaniach duchowych uczestnicy mają okazję do wymiany życzeń przy tradycyjnie skromnym wielkopolskim posiłku.

Edukacja

Istotnym elementem działalności Oddziału są realizowane od kilkunastu lat przedsięwzięcia o charakterze edukacyjnym. Mają one na celu ukazanie pracy leśników jak najszerzszemu gronu odbiorców. Sztandarowymi wydarzeniami w ramach kampanii „Lasom Przyjazny” są festyny edukacyjne i leśne spaceracje z kijkami. Coroczne festyny są

Ryc. 7. Festyn „Lasom Przyjazny”, który odbył się we Wschowie

Ryc. 8. „Z kijkami do lasu” – niezbędna rozgrzewka przed właściwym marszem

organizowane we współpracy z RDLP w Poznaniu oraz nadleśnictwem, na którego obszarze odbywa się leśne spotkanie. Festyn zawitał do wszystkich zakątków Wielkopolski. Były to byłe miasta wojewódzkie, a następnie siedziby powiatów. Cieszyły się one niezmiennie dużym zainteresowaniem odwiedzających. Sukces nie byłby możliwy bez zaangażowania leśników, zarówno członków Towarzystwa, jak i jego sympatyków (ryc. 7).

Drugim wydarzeniem przybliżającym las w nieco inny sposób jest odbywający się od 11 lat rekreacyjny marsz pod hasłem „Z kijkami do lasu”. Wzrastające zainteresowanie tym sposobem aktywnego wypoczynku skłoniło do organizacji tego rodzaju spotkań w różnych urokliwych zakątkach wielkopolskich lasów. Partnerami organizacyjnymi są wielkopolskie nadleśnictwa oraz Polskie Towarzystwo Kardiologiczne. Każdego roku w ostatnią niedzielę września kilkaset osób spędza na łonie natury niezapomniane chwile (ryc. 8).

Nagroda i tytuł „Student Roku”

W gronie członków Oddziału Wielkopolskiego Polskiego Towarzystwa Leśnego od długiego czasu trwały dyskusje o potrzebie ustano-

wienia nagrody wyróżniającej najlepszego studenta Wydziału Leśnego ówczesnej Akademii Rolniczej w Poznaniu. Oficjalnie zaakceptowano propozycję i ustanowiono nagrodę na posiedzeniu Zarządu Oddziału Wielkopolskiego PTL, które odbyło się 23 marca 2007 roku. Opracowano stosowny regulamin przyznawania nagrody i ustanowiono Radę Nagrody, w skład której wchodzi: przewodniczący i sekretarz Zarządu Oddziału Wielkopolskiego PTL, prodekan ds. studenckich Wydziału Leśnego UP w Poznaniu, opiekun Koła Leśników UP w Poznaniu i od 2011 roku redaktor naczelny „Przeglądu Leśniczego”. W 2008 roku Zarząd Oddziału Wielkopolskiego PTL postanowił podnieść rangę nagrody, dodając jej patrona – prof. Józefa Rivolego, którego osoba jest ściśle związana zarówno z Polskim Towarzystwem Leśnym (jeden z twórców pierwszego statutu Galicyjskiego Towarzystwa Leśnego i jeden z założycieli w 1866 roku Wydziału Leśnego przy Centralnym Towarzystwie Gospodarczym w Poznaniu), jak i naszą uczelnią (współorganizator Wydziału Rolniczo-Leśnego Uniwersytetu Poznańskiego, jeden z trzech pierwszych doktorów honorowych Uniwersytetu Poznańskiego).

Wybierając kandydatów do tego wyróżnienia, Rada Nagrody kieruje się kilkoma podstawowymi kryteriami. Nominowany student musi osiągać co najmniej dobre wyniki w nauce, jego postawa nie może budzić najmniejszych wątpliwości i przede wszystkim musi wykazywać się działalnością w organizacjach studenckich oraz naukowo-zawodowych. W większości przypadków laureata wybiera się spośród kilkorga

Ryc. 9. Uroczyste wręczenie nagrody i tytułu „Student Roku” Wydziału Leśnego

kandydatów. Wręczenie nagrody odbywa się najczęściej podczas uroczystości absolutoryjnej Wydziału Leśnego. Laureat otrzymuje stosowny dyplom i grawerton z rąk JM Rektora Uniwersytetu Przyrodniczego, przewodniczącego Oddziału Wielkopolskiego PTL i dziekana Wydziału Leśnego. Jako uzupełnienie wyróżniony otrzymuje również skromną nagrodę pieniężną ufundowaną przez Oddział Wielkopolski (ryc. 9).

Sesje terenowe

Sesje terenowe z cyklu „Znana i nieznana Wielkopolska” na trwałe wpisały się w kalendarz wydarzeń. Każdego roku, zgodnie z tradycją, odbywają się dwa wyjazdy, jeden wiosenny i jeden jesienny. Obejmują one przede wszystkim aspekty historyczne, kulturowe i przyrodnicze nadleśnictw położonych w Wielkopolsce. Gościnni gospodarze starają się (zawsze z dobrym skutkiem) pokazać najcenniejsze elementy swoich terenów. Niejednokrotnie są to miejsca wyjątkowo urokliwe, szerzej nieznane, do których trudno dotrzeć. Dzięki takim wyjazdom można poszerzyć swoją wiedzę i rozpropagować piękno wielkopolskich uroczysk, wsi i miasteczek (ryc. 10). Odrębną serią sesji terenowych jest

Ryc. 10. Uczestnicy sesji w Kościanie przy budynku byłego hotelu Victoria, gdzie w 1908 roku odbyło się posiedzenie Towarzystwa Leśnego w Wielkim Księstwie Poznańskim

zainicjowany w bieżącym roku cykl „Śladami historii”. W założeniu mają one przebiegać w miejscach, w których odbywały się wycieczki naukowe członków Wydziału Leśnego Centralnego Towarzystwa Gospodarczego, do którego tradycji nawiązuje Oddział Wielkopolski (ryc. 11).

Bal Leśnika

Bale organizowane przez leśników w Poznaniu sięgają okresu międzywojennego. Cieszyły się one ogromnym powodzeniem i wypadało na nich bywać. W latach powojennych powrócono do

organizacji balów. Niestety nie udało się na dłużej utrzymać tej chlubnej leśnej tradycji i dopiero w początkach lat 90. wskrzeszono bale leśnika, ku nieskrywanej ucieście wielkopolskich leśników. Początkowo odbywały się one w gościnnych progach ośrodka w Puszczykowie, następnie goszczono w Gołuchowie. Oddanie do użytku Sali Białej Hotelu Bazar w Poznaniu pozwoliło w pełni powrócić do zaszczytnych międzywojennych tradycji (ryc. 12). Bale cieszą się dużym zainteresowaniem i małymi krokami odzyskują swoją dawną świetność. Niezmiennie od lat w organizację zaangażowani są studenci z Koła Leśników Uniwersytetu Przyrodniczego i pracownicy RDLP w Poznaniu.

Ryc. 11. Uczestnicy jednej z sesji terenowych przed pałacem w Dobrzycy

Inne obszary działalności

Efektom docenienia pracy Oddziału jest liczny udział jego członków w pracach Zarządu Głównego PTL. Cztery osoby są w tym szacownym gremium, a dwie z nich w Prezydium ZG. Wszyscy starają

Ryc. 12. Uczestnicy Balu Leśnika w Sali Białej Hotelu Bazar w Poznaniu

się przenosić lokalną aktywność na forum krajowe. Również jednej z komisji ZG (Komisja Dziedzictwa i Historii Leśnictwa) przewodniczy członek Oddziału Wielkopolskiego. Jednym z ważniejszych kierunków działalności Oddziału stało się podtrzymywanie pamięci o naszych wybitnych poprzednikach. Oprócz seminariów biograficznych przejawia się to w dbałości o groby, a nawet w ich odnajdywaniu, jak to miało miejsce w przypadku grobu prof. Ryszarda Biehlera na Litwie (ryc. 13).

Do bieżącej działalności należy reprezentowanie Towarzystwa w różnego typu instytucjach, co niewątpliwie sprzyja podno-

Ryc. 13. Odnowiony nagrobek prof. Ryszarda Biehlera w Balingródku na Litwie

szeniu rangi i znaczenia Polskiego Towarzystwa Leśnego. Dlatego też przedstawiciel Oddziału Wielkopolskiego zasiada jako reprezentant Polskiego Towarzystwa Leśnego w Radzie Naukowej Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie, składając sprawozdanie z pracy Rady przed ZG PTL. Członek Oddziału reprezentuje Polskie Towarzystwo Leśne w pracach Stałej Komisji ds. Udziału Społeczeństwa przy Radzie Gospodarki Wodnej Regionu Wodnego Warty. W miarę możliwości reprezentanci Oddziału uczestniczą także w komisjach konkursów edukacyjnych, szkoleniach oraz naradach w różnych instytucjach.

W dzisiejszych czasach niezmiernie istotna jest informacja o prowadzonych działaniach. Oddział stara się docierać do szerokiego grona odbiorców różnymi drogami. Tradycyjną formą przekazu jest wydawany od wielu lat „Wielkopolski Przegląd Leśniczy”, regionalny dodatek do „Przeglądu Leśniczego”, który przekazuje bieżące informacje o działalności Oddziału Wielkopolskiego. Niemniej ważna jest elektroniczna forma przekazu. Istnieje strona internetowa (www.wielkopolski.ptl.pl), na której Zarząd Oddziału zamieszcza aktualne informacje o działalności PTL w Polsce i regionie, Statut PTL, wzór deklaracji członkowskiej. Informacje dotyczące aktywności Oddziału Wielkopolskiego PTL dostępne są także na stronach www.forumlesne.pl, www.forum.ptl.pl oraz www.lasomprzyjazny.pl.

Zawsze można mieć wątpliwości, czy można było zrobić coś więcej. Zapewne tak, aczkolwiek wielokrotnie podejmowane próby organizacji atrakcyjnych wyjazdów lub spotkań referatowych nie kończyły się, wydawałoby się, gwarantowanym sukcesem. Takie małe porażki nieco zniechęcają, ale tylko na krótką chwilę. Dopóki pomysłów i sił starczy można być pewnym, że Oddział Wielkopolski nie ustanie w wysiłkach, aby podejmowane działania przynosiły satysfakcję wszystkim z nich korzystającym, a chwałę – Polskiemu Towarzystwu Leśnemu.

Związki Oddziału Wielkopolskiego Polskiego Towarzystwa Leśnego ze studenckim Kołem Naukowym Leśników w Poznaniu

Jarosław Szaban

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
Katedra Użytkowania Lasu Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu
e-mail: jaroslaw.szaban@up.poznan.pl

Wstęp

Opisując związki pomiędzy Kołem Leśników a Oddziałem Wielkopolskim Polskiego Towarzystwa Leśnego, nie można choć w zarysie nie wspomnieć o historii Koła i genezie jego powstania. To bez wątpienia jedna z najlepszych i najdłużej nieprzerwanie działających organizacji studenckich w Polsce. Już tylko trzy lata dzielą nas od jubileuszu 100-lecia Wydziału Leśnego i Koła Leśników w Poznaniu. Oficjalnie Wydział Rolniczo-Leśny rozpoczął swoją działalność 1 października 1919 roku (Mańka 2010), a już 5 listopada tego roku na posiedzeniu organizacyjnym został przyjęty Statut Koła Rolniczo-Leśnego Wszechnicy Piastowskiej w Poznaniu. Koło Rolniczo-Leśne skupiało wówczas 92 członków (55 leśników i 37 rolników).

Ryc. 1. Stanisław Obrębski – pierwszy prezes Koła Leśników

Fakt, że już w miesiąc po utworzeniu Wydziału Rolniczo-Leśnego studenci postanowili zrzeszyć się we wspólnym gronie, bardzo dobrze świadczący o ich aktywności i chęci do działania. Jednak wspólna działalność leśników i rolników nie trwała długo, gdyż 2 marca 1920 roku studenci postanowili rozdzielić się na dwa odrębne koła. Pierwszym prezesem Koła Leśników został wybrany Stanisław Obrębski (ryc. 1), a sekretarzem – Stanisław Borczyński.

Ryc. 2. Dom Akademicki Sołacz – siedziba Koła Leśników w okresie międzywojennym

W pierwszych latach należało oczywiście wszystko zorganizować od podstaw. Koło w swych początkach wielokrotnie zmieniało siedzibę, aż wreszcie w 1928 roku udało się przenieść ją do pięknego lokalu w Domu Akademickim na Sołaczu (ryc. 2). W akademiku tym organizowano odczyty, spotkania dyskusyjne i przeróżne kursy. W latach międzywojennych Koło liczyło 100–200 członków i choć kilkakrotnie zmieniała się jego nazwa, to i tak zawsze mówiło się „Koło Leśników” (Szaban 2008).

Działalność Koła Leśników

Bardzo ważnym punktem w programie działalności Koła w okresie międzywojennym była działalność wydawnicza, prowadzona przez

Ryc. 3. Zaproszenie na Bal Leśników z 1935 roku

Sekcję Skryptów. Ponieważ proces wydawniczy trwał bardzo długo, postanowiono „doraźnie” uzupełnić lukę w literaturze. Spisywano więc ręcznie notatki z wykładów, które następnie powielano na hektografie i oprawiano, tworząc pierwsze skrypty. Na przykład w roku akademickim 1930/1931 Sekcja Skryptów przygotowała i rozprowadziła pomiędzy studentów 10 tytułów. Wśród wydanych w ten sposób przez Koło pozycji wymienić można: „Dendrometrię”, „Zoologię”, „Biologię lasu”, „Naukę o lesie”, „Botanikę leśną”, „Użytkowanie lasu” czy „Politykę leśną”.

Współcześnie Koło Leśników nawiązuje do przedwojennej działalności, starając się wydawać różne pozycje we współpracy z Oddziałem Wielkopolskim Polskiego Towarzystwa Leśnego. Dzięki tej współpracy udało się opublikować pozycję książkową, która dokumentuje 90-letnią historię Koła Leśników (Szaban 2009).

Jednym z ważniejszych punktów w działalności Koła były wieczorki taneczne urządzane w akademiku na Sołaczu (Szaban 2015 a). Do historii wydarzeń kulturalno-towarzyskich Poznania lat 30. XX wieku przeszedł natomiast słynny doroczny Bal Leśników, którego popularność była tak wielka, że mówiło się o nim w całym mieście (ryc. 3).

Szczególny charakter miały bale organizowane z okazji różnych rocznic. Tak było na przykład 18 lutego 1930 roku, kiedy to odbył się

Ryc. 4. Bal Leśnika 2015

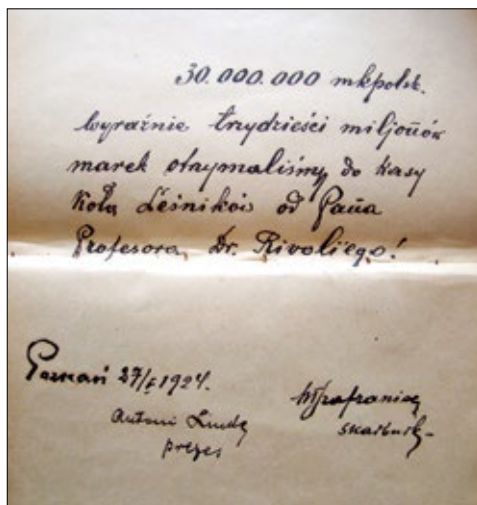
wyjątkowo uroczysty bal z okazji 10-lecia Koła Leśników. W tym dniu powrócili także ze swej sławnej podróży dookoła świata Tadeusz Perkitny i Leon Mroczkiewicz, którzy ostatni odcinek pokonywali w wielkim pośpiechu, chcąc zdążyć na ten bal.

Należy zaznaczyć, że bale, które organizuje dzisiaj Oddział Wielkopolski Polskiego Towarzystwa Leśnego, mają swoje źródło w owych słynnych Balach Leśnika. O randze przedwojennych balów Koła Leśników świadczyć może fakt, że organizatorzy z Oddziału Wielkopolskiego Polskiego Towarzystwa Leśnego, organizując współczesne edycje balu (ryc. 4), nazywali je oficjalnie przez wiele lat: „Skromny Bal Leśnika”, wiedząc, że rozmachem trudno będzie dorównać studenckim balom z lat 30. XX wieku.

Koło Leśników i jego opiekunowie

Studenci leśnicy zawsze mogli liczyć na przychylność swoich profesorów i opiekunów. Warto wspomnieć bardzo bliskie związki Koła Leśników z osobą prof. Józefa Rivolego – współzałożyciela i członka Honorowego Galicyjskiego Towarzystwa Leśnego (Kasprzyk 1984) oraz wieloletniego wiceprezesa i prezesa Wydziału Leśnego Centralnego To-

warzystwa Gospodarczego i Towarzystwa Leśnego w Wielkim Księstwie Poznańskim. Profesor Józef Rivoli wspomagał studentów z Koła Leśników nie tylko duchowo, lecz również materialnie. Odnaleziony niedawno dokument poświadcza fakt materialnego wsparcia Koła już w 1924 roku (ryc. 5). Pierwszym kuratorem Koła, do roku akademickiego 1926–1927, był prof. dr inż. Tadeusz Wielgosz (1888–1945). Od roku akademickiego 1927/1928, aż do wybuchu II wojny światowej kuratorem był prof. Ryszard Biehler. Profesor Biehler był osobą, która w okresie międzywojennym miała ogromny wpływ na rozwój polskiego leśnictwa. Zmarł w 1945 roku, a okoliczności jego śmierci i miejsce pochówku nie były dokładnie znane.

Ryc. 5. Potwierdzenie otrzymania darowizny dla Koła Leśników od prof. Józefa Rivolego

Ryc. 6. Odnalezione jesienią 2015 roku miejsce pochówku prof. Ryszarda Biehlera

Z osobą prof. Ryszarda Biehlera wiąże się kolejny przykład współpracy Oddziału Wielkopolskiego Polskiego Towarzystwa Leśnego z Kołem Leśników. Jesienią 2015 roku członkowie Sekcji Dziedzictwa

i Historii Leśnictwa Polskiego Towarzystwa Leśnego wraz z członkami Koła Leśników udali się do miejscowości Balingródek na Litwie w celu odnalezienia grobu prof. Biehlera. Ekspedycja poszukiwawcza zakończyła się pełnym sukcesem; nie tylko udało się odnaleźć miejsce pochówku (ryc. 6), ale również ustalić prawdopodobną przyczynę śmierci profesora. W 2016 roku członkowie „ekspedycji poszukiwawczej”, która odnalazła grób prof. Ryszarda Biehlera, ponownie udali się na Litwę i przy wydatnej pomocy Polskiego Towarzystwa Leśnego odnowili nagrobek i wstawili tablicę nagrobną, na której z jednej strony widnieje logo Koła Leśników, a z drugiej PTL (ryc. 7).

Kolejnym opiekunem Koła Leśników był prof. Julian Rafalski. Działalność prof. Rafalskiego na rzecz Koła Leśników została doceniona i przyczyniła się także do uhonorowania go w 1949 roku godnością Członka Honorowego PTL.

Ryc. 7. Tablica nagrobna wystawiona staraniem Koła Leśników i Polskiego Towarzystwa Leśnego na grobie prof. Biehlera

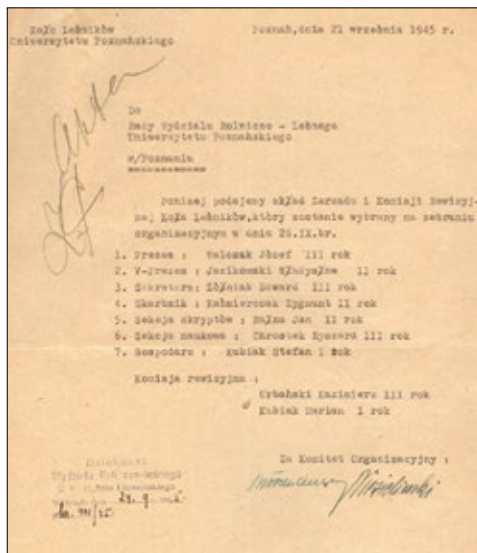
Koło Leśników kuźnią kadr dla Oddziału Wielkopolskiego PTL

Siła każdej organizacji zależy od aktywności i dokonań jej członków. Koło Leśników można bez wątpienia nazwać kuźnią leśników, którzy w kolejnych latach wspaniale zapisali się w historii Oddziału Wielkopolskiego Polskiego Towarzystwa Leśnego. Można by przytoczyć długą listę nazwisk członków Koła działających następnie w szeregach PTL. Trudno wymienić

z nazwiska wszystkich, których Polskie Towarzystwo Leśne na wniosek Oddziału Wielkopolskiego uhonorowało złotą odznaką. Konieczne jednak przytoczyć tutaj trzeba nazwiska członków honorowych, byłych członków Koła Leśników. Są to: Florian Budniak (Szaban 2015 b), Jan Ceitel, Władysław Chałupka, Stanisław Czopor, Bohdan Kiełczewski, Marian Kubiak, Tadeusz Perkitny, Stanisław Szymański, Kazimierz Urbański, Jerzy Wiśniewski i Bolesław Zabielski.

Nazwiska wielu osób działających w zarządach Koła wpisały się na stałe w historię Oddziału Wielkopolskiego Polskiego Towarzystwa Leśnego. Szczególnym przykładem będzie tutaj dokument, jaki zachował się w Archiwum Uniwersytetu Przyrodniczego (ryc. 8). Wynika z niego, że studenci z Koła Leśników już we wrześniu 1945 roku postanowili reaktywować działalność Koła. W dokumencie tym wymieniono osoby wchodzące w skład pierwszego powojennego zarządu i komisji rewizyjnej Koła. Wśród wymienionych znajdują się między innymi: Marian Kubiak, późniejszy profesor Akademii Rolniczej w Poznaniu oraz długoletni przewodniczący Oddziału Wielkopolskiego Polskiego Towarzystwa Leśnego; Kazimierz Urbański, późniejszy profesor Akademii Rolniczej, długoletni kierownik Katedry Hodowli Lasu Akademii Rolniczej w Poznaniu; Edward Żółciak, który również w późniejszym okresie został profesorem leśnictwa Akademii Rolniczej w Poznaniu.

W ostatnich kilku latach udało się zebrać pokaźną kolekcję znaczków Koła. Kolekcję otwiera prawdopodobnie pierwszy znaczek przekazany Kołu przez panią Mieczysławę Rozmarynowicz-Puchalską, wdowę po doc. dr. hab. Tadeuszu Puchalskim, kierowniku Katedry Ogólnej Hodowli Lasu. Również wielu innych członków Oddziału Wielkopolskiego Polskiego Towarzystwa Leśnego, należących

Ryc. 8. Skład Zarządu Koła Leśników w 1945 roku

niegdyś do Koła Leśników, włączyło się w akcję uzupełniania kolekcji i przekazało studentom znaczki znajdujące się w ich prywatnych zbiorach (Szaban 2015 c).

W swojej długiej historii Koło Leśników szczególną wagę przywiązywało do działalności naukowej i edukacyjnej. W okresie międzywojennym w ciągu trymestru, co trzy tygodnie, wygłaszano w Kole referaty naukowe z dziedziny leśnictwa, a także kultury polskiej. Referaty wygłaszali sami studenci albo zaproszeni pracownicy naukowci. Kilka razy w roku do zaprezentowania referatów zapraszano myśliwych i leśników z terenu. Obecnie członkowie Koła również organizują wiele spotkań, na które zapraszani są często bardzo znani prelegenci. Tradycją jest również udział sporej grupy studentów z Koła Leśników w spotkaniach referatowych organizowanych przez Oddział Wielkopolski PTL.

Wojenne losy członków Koła Leśników

Wybuch II wojny światowej zamknął międzywojenny okres działalności Koła Leśników. Przeszło ono funkcjonować jako formalna organizacja, ale nie zerwały się kontakty między leśnikami nawiązane podczas studiów, z czasów działalności w Kole. Dlatego też wojenne losy absolwentów leśnictwa są również losami członków Koła Leśników.

Wielu leśników trafiło po wrześniu 1939 roku do hitlerowskich obozów jenieckich. Jeńcy leśnicy byli grupą szczególnie aktywną, a powstałe wówczas Koła Leśników były niejako przedłużeniem i kontynuacją działalności studenckiej (Mądrzykowski 1983). W obozach organizowano odczyty i prelekcje, otwierano wystawy, prowadzono wykłady, głównie z zakresu leśnictwa, tworzone biblioteki, kontynuowano prace naukowe z wykorzystaniem dostępnej literatury. Ciekawą formą działalności była możliwość zdawania przed specjalną komisją egzaminów z poszczególnych przedmiotów, które po wojnie zostały uznane przez władze Wydziału Leśnego UP (Skowronek 2004 i 2011, Mielnikiewicz 2010).

Zachowało się niewiele wiadomości o wojennych losach przedwojennych, bardziej aktywnych członków Koła Leśników Studentów UP. Spośród tych nielicznych danych zachowała się dokładna relacja

Antoniego Borkowskiego, który swoje wojenne losy opisał w książce „Zerwane sieci” (Borkowski 1984). Znane są również wojenne losy Floriana Budniaka – jak już wcześniej wspomniano – członka Honorowego Polskiego Towarzystwa Leśnego. W czasie wojny był leśnikiem w powiecie radomszczańskim, a od 1943 roku dowódcą oddziału Armii Krajowej, który pod koniec wojny dowodził 260 ludźmi. Za zasługi wojenne kpt. Florian Budniak (pseudonim „Andrzej”) został odznaczony Krzyżem *Virtuti Militari* V klasy i Krzyżem Walecznych (Szaban 2015 b).

Białą plamą w historii Koła Leśników są losy tych jego członków, którzy po kampanii wrześniowej dostali się do sowieckich obozów na wschodzie. Spośród co najmniej kilkunastu absolwentów leśnictwa zamordowanych w Katyniu, Charkowie i Miednoje dość dokładnie udało się odtworzyć życiorys i wojenne losy Zdzisława Spanilego (Szaban 2008). Śmierć wielu innych absolwentów poznańskiego Wydziału Rolniczo-Leśnego udokumentował ostatnio Skowronek (2016), a Oddział Wielkopolski Polskiego Towarzystwa Leśnego w okresie kilkunastu ostatnich lat często organizował spotkania referatowe poświęcone także innym leśnikom, którzy walczyli w obronie Polski.

Współczesne formy współpracy

Kolejnym z przedsięwzięć realizowanych wspólnie z Oddziałem Wielkopolskim PTL jest działalność zmierzająca do odnalezienia i roztoczenia opieki nad grobami zmarłych profesorów Wydziału Leśnego, co ma już długą historię. W tym kontekście warto wspomnieć, że na początku lat 80. staraniem członków Koła, za zgodą i wiedzą rodziny, wstawiono krzyż z tabliczką informacyjną przy grobie prof. Juliana Rafalskiego (członka Honorowego Polskiego Towarzystwa Leśnego). Na tabliczce umieszczony był napis: *Śp. prof. Julian Rafalski – Opiekun Koła Leśników*. Kilka lat później rodzina profesora uszanowała wolę studentów i na nowym granitowym nagrobku umieściła taką samą informację (ryc. 9).

W latach 60., 70. i 80. Koło Leśników notowało wiele sukcesów o charakterze naukowym. Wielokrotnie zdobywało laury i nagrody na konferencjach, a ówcześni studenci zasilili w następnych latach sze-

Ryc. 9. Nagrobek prof. Juliana Rafalskiego

regi Oddziału Wielkopolskiego Polskiego Towarzystwa Leśnego. O sukcesach Koła świadczy m.in. fakt, że na IV Ogólnopolskim Seminarium Studenckich Kół Naukowych Wyższych Szkół Rolniczych w Koszalinie, w kwietniu 1962 roku, Koło przedstawiło pięć referatów, które zajęły I, II, dwa IV i V miejsca.

Ciosem dla Koła było wprowadzenie stanu wojennego. Marazm i frustracja, jakie zapanały na uczelni, nie załamały działalności naukowej Koła. W grudniu 1982 roku Minister Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki rozwiązał jednak wszystkie istniejące organizacje studenckie, w tym również i Koło Leśników. Dopiero 13 maja 1983 roku Koło Leśników zostało ponownie zarejestrowane, a opiekę nad nim powierzono dr. Janowi Dudzie. Również w połowie lat 80. z Sekcji Łowieckiej Koła Leśników wyodrębnił się Zespół Sygnalistów Myśliwskich, który kilka lat później przyjął nazwę „Venator”. Zespół ten od ponad 30 lat uświetnia swoimi koncertami wszelkie spotkania i przedsięwzięcia Oddziału Wielkopolskiego Polskiego Towarzystwa Leśnego.

W 2004 roku studenci z Koła Leśników włączyli się w akcję poszukiwania grobu prof. Józefa Rivolego. Koło pomagało również w przeprowadzeniu obchodów związanych z odsłonięciem pomnika prof. Rivolego na cmentarzu przy ul. Lutyckiej.

W 2007 roku Koło Leśników wraz z Oddziałem Wielkopolskim Polskiego Towarzystwa Leśnego nawiązało współpracę ze Szkołą dla Dzieci Niewidomych i Niedowidzących w Owińskach. Bezpośrednim impulsem do kontaktów był fatalny stan eksponatów w pracowni biologicznej ośrodka w Owińskach. Przeprowadzono więc zakrojoną na szeroką skalę akcję zbierania spreparowanych eksponatów roślin i zwierząt. Udało się dostarczyć wiele gatunków, w tym między innymi w całości spreparowanego dzika, borsuka i jelenia byka. Na spotkaniach opowiadano dzieciom o zwierzętach, ich wyglądzie i zwyczajach (ryc. 10).

Ryc. 10. Spotkanie z dziećmi – podopiecznymi Ośrodka dla Dzieci Niewidomych i Niedowidzących w Owieskach

Oddział Wielkopolski Polskiego Towarzystwa Leśnego funduje co roku nagrodę im. Józefa Rivolego połączoną z tytułem „Student Roku”. Z dziesięciu dotychczasowych laureatów, którym przyznano ten zaszczytny tytuł, dziewięciu było członkami Koła Leśników, a cztery osoby pełniły funkcję prezesa Koła.

Obserwując bieżącą działalność studentów spod znaku głuszca tokującego na otwartej książce i osób skupionych w Oddziale Wielkopolskim Polskiego Towarzystwa Leśnego, można z pełnym przekonaniem stwierdzić, że współpraca tych dwóch instytucji układa się doskonale i jest źródłem wielu sukcesów zarówno Koła, jak i Towarzystwa. I nic nie wskazuje, aby cokolwiek w tym zakresie mogło się zmienić.

Literatura:

Borkowski A., *Zerwane sieci*, Wyd. MON, Warszawa 1984, s. 1–203.

Kasprzyk S., *Dzieje Polskiego Towarzystwa Leśnego*, Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, 1984, s. 1–279.

Mańka M., *90 lat uniwersyteckich studiów leśnych w Poznaniu*, Studia i Materiały Ośrodka Kultury Leśnej, Gołuchów 2010, s. 65–74.

- Mądrzykowski S., *Leśnicy w niemieckim obozie jeńców wojennych Oflag II C – Woldenberg (Dobiegniew)*, „Sylwan” 1983, 12, s. 11–31.
- Mielnikiewicz K., *Obozowy Hubertus*, „Łowiec Polski” 2010, 11, s. 68–71.
- Skowronek T., *Nie zapomnieli... Działalność leśników w niemieckich oficerskich obozach jenieckich w czasie drugiej wojny światowej*, Fundacja Rozwój SGGW, Warszawa 2004, s. 1–128.
- Skowronek T., *Aktywność leśników w Oflagu II C Woldenberg oraz ich znaczenie w rozwoju szkolnictwa leśnego i gospodarki leśnej*, Ośrodek Kultury Leśnej, Gołuchów 2011, s. 1–112.
- Skowronek T., *Las Katyński*, Ośrodek Kultury Leśnej, Gołuchów 2016, s. 1–296 + I–CLXXI.
- Szaban J. (red.), *Historia Koła Leśników 1919–2009*, Wyd. Oddział Wlkp. PTL, Poznań 2009, 1–247.
- Szaban J., *Zdzisław Spanily – historia z plakatu „wyczytana”*, „Przegląd Leśniczy” 2008, 5, s. 13–14.
- Szaban J., *Bal Leśnika*, Stud. Mater. Ośr. Kult. Leśn. 2015 a, 14, s. 277–290.
- Szaban J., *Florian Budniak – leśnik, partyzant, patriota*, Stud. Mater. Ośr. Kult. Leśn. 2015 b, 14, s. 261–276.
- Szaban J., *Głuszczyk z cyrkiem tokujący na otwartej książce – symbol poznańskich leśników*, „Przegląd Leśniczy” 2015 c, 12, s. 16–18.